

7
oriente in carrario publico ameridie partim in dicta platea et partim
in quodam patio terra quod proditio prioratu tenes ad certu an
quum censu ab occidente in dicto patio et in quoda cortali et
domo meis quas p dicto prioratu tenes et acitio in Carrario
publico et et alodiu de pchada

2
Idem

Item tenes ibi dem tenes in dicto loco
affrontatur ab oriente in dicto meo hospicio
ameridie in platea et partim in domo Damiani andreu Droffe
cui ab occidente partim in hospicio dicti andreu et partim in
quodam domo mea et acitio in dicta domo sine hospicio meo
et et alodiu de pchada p quo quide patio terra feis
et presbo dicto prioratu et suis anno quolibet in festo na
talis dno in signu domini unu denariu per deno

3
Idem

est dicta p... Item in dicto loco quodam cortale sine domo dicto
hospicio meo contiguo pnt affrontatur ab oriente in dicto
meo hospicio ameridie in cortali dicti Damiani andreu
occidente in honore
Super isto cor
rarono sen pnt
ta fuit calla
sententia in
pnti curia in
arguere dicit
July...
et fuit declara
delle fore damnum
andreu est
mamali

ELS COGNOMS

de la població de Palafrugell

Origen, evolució i situació actual

4
Idem

Item in dicto loco quodam patio sine Casal pnt affron
tatur ab oriente in camino publico et in dicto meo
hospicio ameridie in dicto cortali superius confron
tato ab occidente in honore qui fuit dicti mir et a
citio in camino publico p quo quidem portu facio dicto
prioratu et suis anno quolibet in festo natalis domini
de censu sex denariis bar

Mar Ristol Cama

2n B BATX

Tutora: Fina Guillén

10 de desembre, 2012

5
rosella

Item loco vocato Rosella quenda quadru terra co
tinentem in se duas verba nob... pnt
affrontatur ab oriente partim in honore
sernia de Brugarolo et partim in honore mansi
gerona de villa sua via mediante ameridie in
camino publico ab occidente in honore Joannis

*“Les persones que no es preocupen
pels seus avantpassats mai miraran
cap a la posteritat”*

Edmund Burke

ÍNDEX

0. INTRODUCCIÓ	4
Objectius:	4
Hipòtesis:.....	4
Metodologia:	5
1. COGNOMS: QUÈ SÓN I D'ON PROVENEN	6
2. ORIGEN DELS COGNOMS CATALANS.....	11
2.1. Cognoms provinents del nom del pare	11
2.2. Cognoms provinents de noms de lloc d'origen, de residència o de propietat	12
2.3. Cognoms provinents de nom d'ofici, càrrec o dignitat	13
2.4. Cognoms referents a circumstàncies del naixement o a consagracions, benediccions o auguris	13
2.5. Cognoms provinents de sobrenoms i malnoms	14
2.6. Cognoms d'origen desconegut o incert	16
3. LLINATGES, COGNOMS DE FAMÍLIA HEREDITARIS	17
4. COGNOMS D'ORIGEN NO CATALÀ.....	19
4.1. Noms hebreus.....	19
4.2. Noms aràbics.....	19
4.3. Llinatges d'origen occità.....	20
4.4. Llinatges d'origen francès	20
4.5. Llinatges d'origen castellà	20
4.6. Llinatges d'origen basc	21
4.7. Llinatges d'origen italià	21
4.8. Llinatges d'origen nòrdic i centreeuropeu.....	21
5. FORMA DELS LLINATGES.....	22
5.1. Noms primitius.....	22
5.2. Noms derivats.....	22
5.3. Noms compostos	22
5.4. Llinatges amb -s final	24
5.5. Cognoms arcaïsmes.....	25
5.6. Cognoms amb variants de forma.....	26

6.	EVOLUCIÓ DELS COGNOMS MÉS COMUNS	28
7.	CLASSIFICACIÓ DELS COGNOMS PALAFRUGELLENCS SEGONS L'ORIGEN DEL SIGNIFICAT	42
8.	ANÀLISI COMPARATIU DELS PRINCIPALS COGNOMS ACTUALS A NIVELL MUNICIPAL, COMARCAL, PROVINCIAL I AUTONÒMIC	43
9.	ENTREVISTA A JORDI CAMA RIVAS	45
10.	CONCLUSIONS	48
11.	AGRAÏMENTS	50
12.	BIBLIOGRAFIA	51
13.	ANNEXES	52

0. INTRODUCCIÓ

Quan comencem a parlar de treball de recerca, molt sovint no tenim gaire clar quin tema triar. Tenim dubtes de si ens agradarà, si serà fàcil trobar la informació adequada o bé si en trobarem la suficient per elaborar el projecte.

En el meu cas, ha sigut una idea que ja tenia al cap des de feia un temps, tot i que fins a començar a construir aquest treball no he descartat altres possibles temes.

He escollit aquest tema ja que, a part que trobo molt interessant la idea de saber d'on provenen els nostres cognoms, alguns d'ells bastant peculiars, també tinc la informació molt propera. El meu avi porta molts anys recopilant dades dels avantpassats dels habitants de Palafrugell, i té una base de dades amb una gran informació que sense cap dubte em servirà de gran ajuda.

És un treball que parla dels cognoms, uns atributs que ens identifiquen però que rarament ens preguntem perquè els tenim i d'on provenen. Així doncs, faré una recerca exhaustiva d'aquest tema per veure si puc resoldre els problemes que em plantejo: observar la procedència dels cognoms de Palafrugell més comuns de cada època i estudiar a veure quins canvis hi ha pogut haver al llarg dels segles amb relació als cognoms més nombrosos.

Sempre s'ha de tenir en compte alguns problemes que he tingut, així com algunes informacions que m'han sigut impossibles de trobar.

Crec que és un treball que pot donar molt de si. Les dades les he pogut obtenir de fonts que més o menys ja les tenien i, a partir d'aquí, crec que és interessant fer un estudi sobre els canvis i l'evolució dels llinatges de casa nostra.

Objectius:

- Comparar els cognoms palafrugellencs antics amb els actuals i veure quines diferències hi ha.
- Buscar la procedència dels cognoms més comuns de cada època, què volen dir i a què fan referència.
- Classificar i observar quin va ser l'origen més significatiu dels nostres cognoms
- Comparar les dades actuals amb les del Baix Empordà, la província de Girona i amb les de Catalunya

Hipòtesis:

- L'onada migratòria del segle XX i XXI ha fet canviar considerablement la riquesa dels cognoms a Palafrugell

- La majoria de cognoms provenen de noms d'oficis, llocs i característiques personals.
- Palafrugell presenta una similitud amb Catalunya respecte als cognoms més freqüents

Metodologia:

Per elaborar aquest treball, em baso en les dades que m'ha proporcionat el meu avi i, a partir d'aquí, faig un estudi sobre com han anat canviant els cognoms més comuns de cada època, agrupant-los en períodes de 50 anys. La informació més general la busco en llibres, revistes i documents que m'ajudin a contextualitzar el tema. A partir d'aquesta informació, intentaré classificar els cognoms del nostre poble segons l'origen del seu significat i la compararé amb les dades de la comarca, de la província i de la comunitat autònoma. Finalment, trauré conclusions de l'estudi que falsin o verifiquin les meves hipòtesis.

1. COGNOMS: QUÈ SÓN I D'ON PROVENEN

Si hom es fixa en els cognoms, veurà que tots posseeixen un significat, que sempre van a darrer el nom i que són heretats dels progenitors. Així doncs, podríem definir un cognom com el nom oficial que va darrere del nom. També és conegut com a nom de família, ja que ve donat pel que porta la família del pare i de la mare, en el cas de Catalunya, Espanya, Andorra... i el que prové només de la família del pare, com és el cas, per exemple, d'Anglaterra.

Per seguir una mica l'origen dels cognoms catalans, cal remuntar-nos fins a la caiguda de l'imperi romà, al s. V. Va ser en aquell moment quan va desaparèixer el nom múltiple d'origen romà, probablement perquè ja un temps abans havia sigut suprimit dels cens municipal. Les persones van passar a ser designades amb un nom únic, segons el costum germànic. A partir del segle X, van aparèixer una sèrie de sobrenoms que s'afegien al prenom, amb fórmules en llatí com *alio nomine* o *cognomento* recuperant el sentit original del *cognomen* romà, i que van donar origen al mot «cognom».

En el cas de les dones, se solien atribuir els cognoms per al·lusió a la seva bellesa.

Tot i que en l'àmbit jurídic es feia servir el nom matern, a la pràctica es va passar a afegir el nom patern en genitiu o amb la preposició *de*, per imitació de l'ús àrab, com ho indica la fórmula completa: *filius qui fuit, filius oprolis* seguit de genitiu o del *de*. Tot i això a partir del comte barceloní Ramon Borrell el nom patern va canviar a nominatiu, fet que va ser imitat per tots els comtes catalans de seguida.

L'alta i la baixa noblesa van anar prenent ben aviat (ja des del s. XI) com a distintiu el nom del seu feu territorial, sigui per mitjà del *de* i el 'topònim' o bé en forma adjectivada. Així doncs, les classes més baixes van fer el mateix adaptant-ho a topònims genèrics, com ara "Plana" o "Mont", o bé topònims menors de vila, masia o país de procedència. Tot i això, les famílies no vinculades a cap feu continuaren fent servir el nom del pare en nominatiu, o bé una qualitat, un ofici o un origen. Al segle X, el cognom es va anar traduint al català sense portar cap desinència llatina, mentre que el nom de la persona continuava en llatí. Tanmateix, la forma aragonesa va influir als cognoms catalans, i cap al s. XIII, al País Valencià, així com a Navarra, Gascunya i Castella es va estendre la utilització de la desinència *-is* en aquest tipus de cognom (*Ferrandis*, fill de Ferran)

A partir del segle XIV, els cognoms es fixen per famílies donant lloc als llinatges. Amb el concili de la província Tarraconense del 1555, s'estableix l'obligació parroquial de portar els llibres de baptismes i defuncions, i es fixa la grafia dels cognoms.

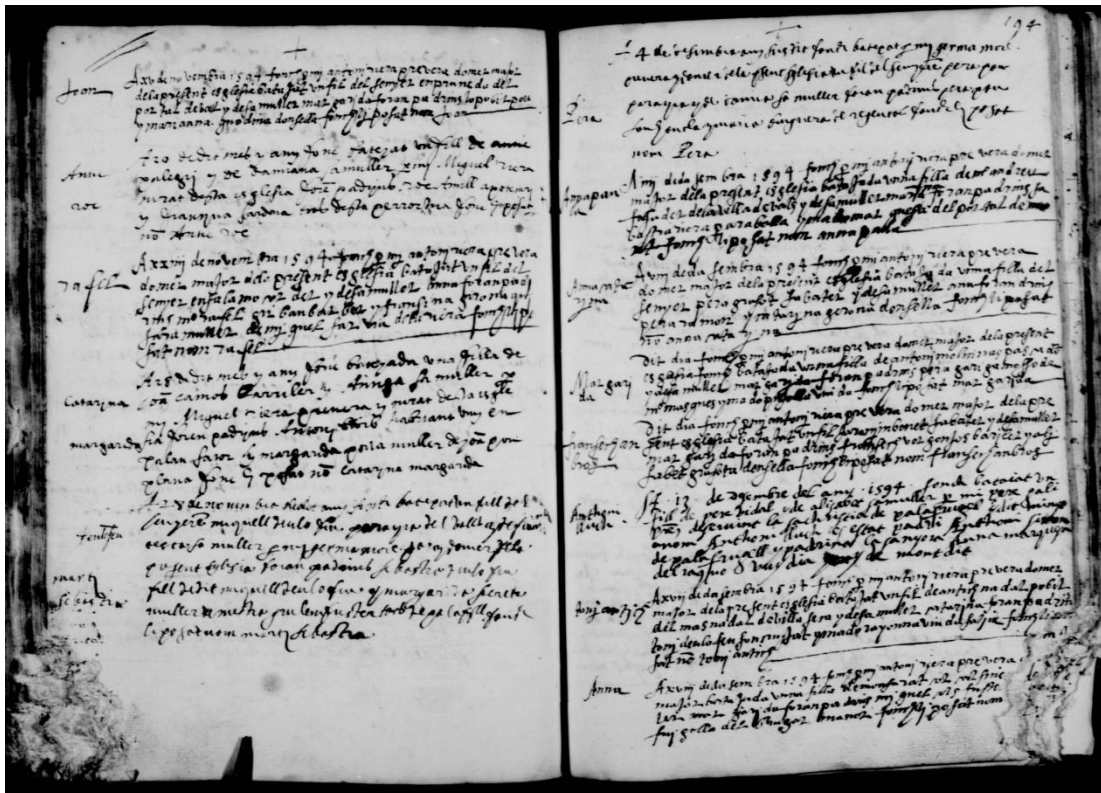
S'ha de dir que la regla de successió del nom patern no sempre era seguida al peu de la lletra, segurament per qüestions d'herència. La causa de canvi que ha perdurat és, en certes famílies catalanes lligades a la propietat rural, la que prové del dret de la pubilla rica a imposar el seu cognom al marit i als descendents. En cas d'unió d'un hereu i una pubilla es podien unir els dos cognoms en un de nou, com ara cognoms d'actual vigència: Duran i Lleida o Carod-Rovira.

El cas de la dona va anar variant al llarg dels segles: Fins al s. XII la dona no tenia cognom o segon nom: únicament emprava en els documents el seu nom personal seguit, generalment, de la paraula llatina *femina*, d'un sobrenom, d'un títol o càrrec (usualment el del marit), o de la paraula expressiva de la seva condició social. A partir del s. XII, les dones de la noblesa tendien a usar el cognoms del marit corresponent. Al s. XVI fins al XVIII va existir una tendència a adoptar el cognom amb desinència femenina (Cantona, muller de Cantó), costum que s'ha mantingut popularment a Mallorca (na Jordana, muller d'en Jordà). A Catalunya però, aquest costum es perdé i donà pas a un altre que perdurà fins a mitjan s.XIX: la casada portava el cognom propi precedit del del marit i separat per la copulativa *i* o per un guió. Tenim exemples de personatges públics que tenen aquests cognoms: és el cas de *Duran i Lleida* o de *Carod-Rovira*.

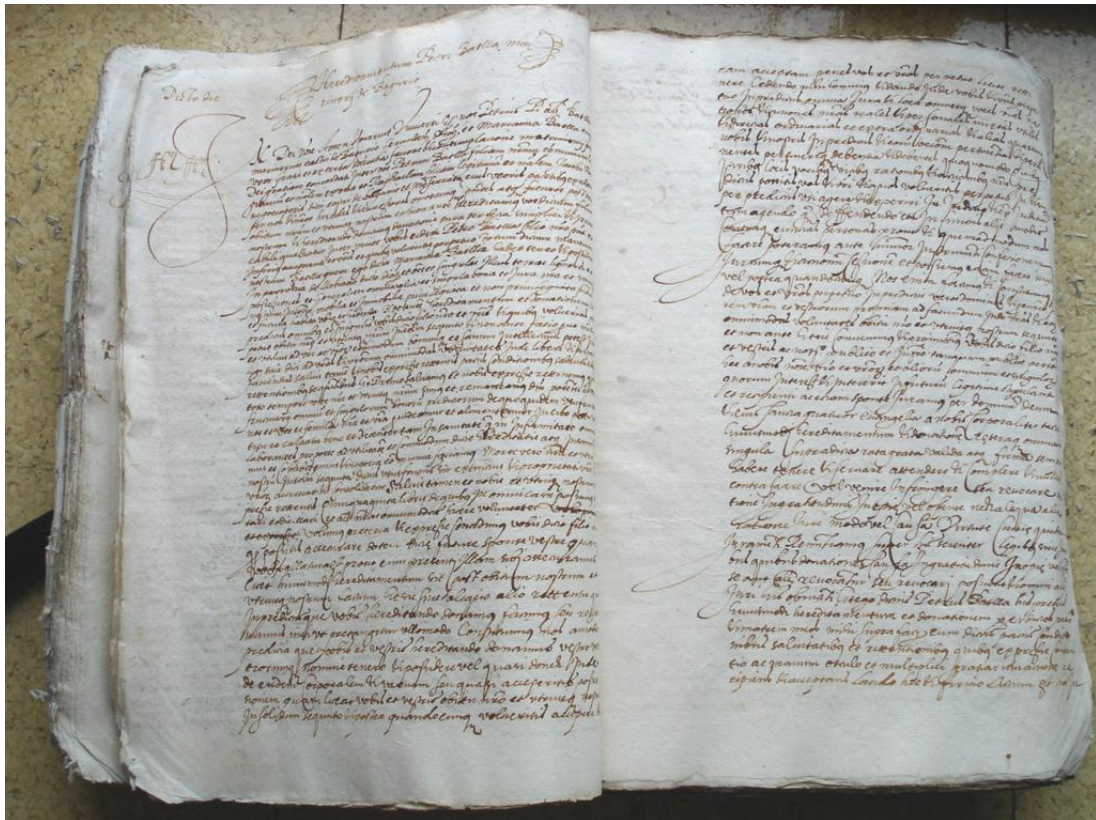

Dona de la noblesa del s. XVI

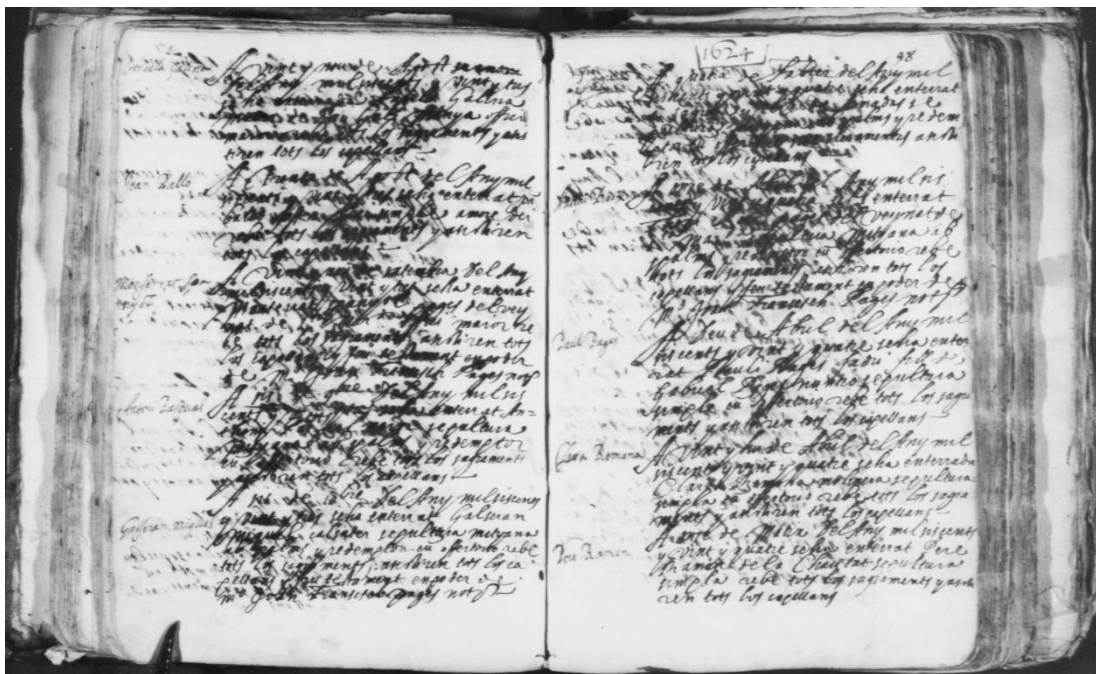
Fins als s. XIX era normal tenir només un cognom, amb diferenciadors per a fer més fàcil la tasca de distinció. Quan la Catalunya nord es va annexar a l'estat francès, es va seguir la norma europea de utilitzar només un cognom patern, aplicada també a Catalunya durant l'administració francesa. Amb la llei del registre civil l'any 1870, s'imposa a Espanya el doble cognom (patern i matern). L'ordre tradicional dels cognoms —primer el patern i després el matern—, amb la llei 40/1999, s'ha modificat en atenció al principi d'igualtat reconegut en la Constitució i a les diferents decisions d'àmbit internacional adoptades sobre aquesta matèria. Així doncs, els pares podran decidir l'ordre dels cognoms del primogènit, i aquesta elecció regirà l'ordre dels cognoms dels altres fills. A l'Estat Espanyol, seguint aquesta mateixa llei, quan un fill arriba a la majoria d'edat pot sol·licitar l'alteració de l'ordre dels seus cognoms.

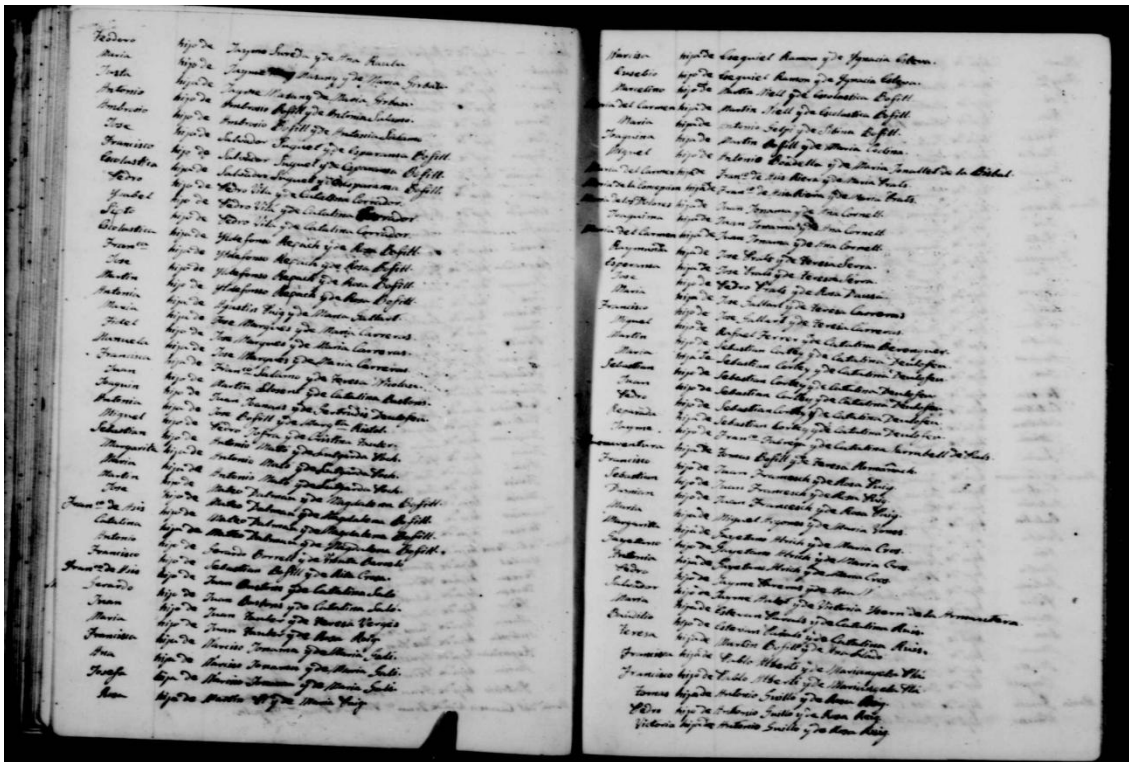
Llibres de baptesmes de la Parròquia de Palafrugell

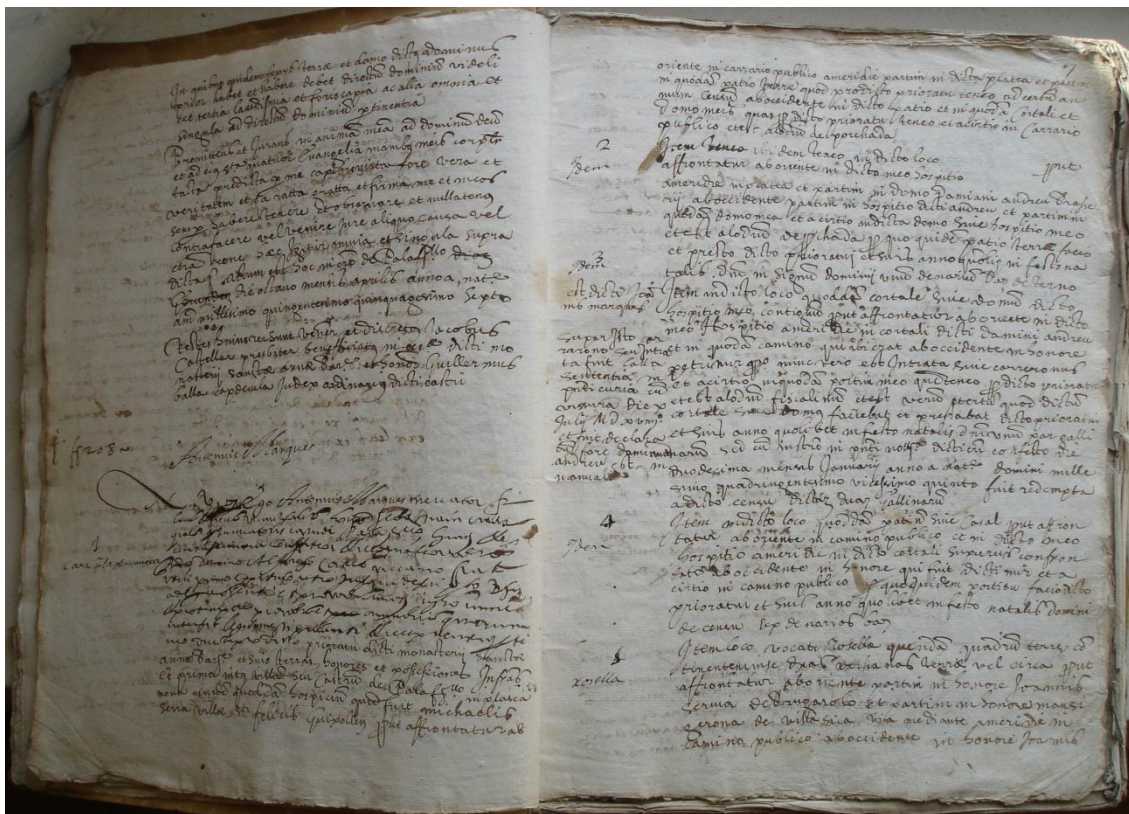
Llibre de capítols matrimonials de Palafrugell

Llibre de defuncions de la Parròquia de Palafrugell

Llibres de confirmacions de la Parròquia de Palafrugell

Capbreu: document o manual on s'anotaven les confessions o reconeixements fets als senyors directes, on s'indicaven els censos i altres drets dominicals que s'havien de satisfer a canvi del domini útil.

2. ORIGEN DELS COGNOMS CATALANS

2.1. Cognoms provinents del nom del pare

Actualment, encara es freqüent sentir persones que anomenen a l'individu assenyalat pel nom de baptisme i afegint la preposició “de...” seguida del nom del pare o de la mare: “En Jordi d'en Martí”, “ La Carme d'en Bartolomeu”, “ En Pere d'en Domènech”. Aquest procediment ja era utilitzat a l'edat mitjana, i ha donat origen a una gran multitud de cognoms. El nom del pare o la mare, adherit al nom del fill, s'hi anava arrelant poc a poc com una segona part gairebé inseparable. Així d'”en Jordi d'en Martí” es passava a “en Jordi Martí”; de “la Carme d'en Bartolomeu” a “Carme Bartolomeu”, i d'”en Pere d'en Domènech” a “en Pere Domènech”. Aquest sistema va donar lloc a diferents cognoms, d'una manera constant i que, per sort, està ben documentada.

Aquest segon nom consistent en el prenom del pare o de la mare podia ser qualsevol nom de qualsevol procedència. Tot i això, molts de noms van deixar-se d'usar com a prenom perquè la influència eclesiàstica imposava els noms de moda del santoral, i així es van conservar com a cognoms en els fills del qui havien portat aquests noms com a noms de baptisme. Això explicaria la conservació de cognoms d'una multitud d'antics noms:

- **Llatins:** Bofill (*Bonus filius*), Cornell (*Cornelius*), Ferriol (*Ferreolus*), Fortuny (*Fortunius*), Millà (*Aemilianus*), Orell (*Aurelius*), Salvà (*Silvanus*), Valira (*Valeria*), Vallirana (*Valeriana*), Vidal (*Vitalis*)...
- **Grecs:** Calabuig (*Calepodius*), Margarit (*Margaritus*)...
- **Hebreus:** Abraham, Daviu (*David*); Salomó, Salom (*salom*, “pau”)
- **Germànics:** Adrover (*Adrehar*), Alabert (*Aldebert*), Arderiu (*Hardarici*), Dou (*Dodo*), Galí (*Galindus*), Gualter (*Waldher*), Guarner (*Warinhari*), Mir (*Miro*), Requesens (*Ricosind*), Sunyer (*Suniar*)...
- **Aràbics:** Maimó, Matalí, Melis...

També a l'edat mitjana, el castellà tenia un procediment especial pel qual es formava el segon nom d'un fill derivant-lo del prenom del pare: afegint el sufix *-ez* o *-z.*, que venia a ser un sinònim de “fill”. Si un individu es deia Gonzalo i tenia un fill anomenat Martín, aquest s'anomenava Martín González; si aquest Martín tenia un fill anomenat Lope, aquest s'anomenava Lope Martínez.

Aquest sistema, per això, només es va aplicar a València amb el sufix adaptat *-is* (*Sanchis, Fernandis*). Els nombrosos Sánchez, López, Pérez, etc. que es troben a les terres catalanes, són d'importació castellana o aragonesa.

2.2. Cognoms provinents de noms de lloc d'origen, de residència o de propietat

Una altra font molt important de cognoms és la formada pels noms dels llocs d'on procedeixen o resideixen els individus, així com dels terrenys i objectes a què estan lligats pel dret de propietat.

La construcció normal d'aquests noms compostos era amb la preposició *de* intercalada entre el prenom i el nom del lloc. Així, un noi que es digués Joan i visqués a Ripoll, seria anomenat "Joan *de* Ripoll". També es trobava gent que habitava en un mas; d'aquesta manera, també era comú trobar una persona anomenada "Lluís *del* Mas" (o "*des* Mas"). No obstant això, les construccions de la llengua parlada sempre tendeixen a simplificar-se quan no són necessàries, i no essent necessària la preposició *de*, va acabar per suprimir-se. D'aquesta manera, aquell Joan que habitava a Ripoll, va passar a dir-se "Joan Ripoll", igual que el Lluís que vivia en un mas, "Lluís Mas".

Van ser només les classes elevades les que van conservar aquest *de* entre el prenom i el nom del lloc, per això els delerosos de semblar nobles procuraven de posar-se el *de* entre el nom i el cognom. Tot i això, alguns genealogistes i tractadistes d'Onomàstica creuen que aquest *de* no té cap significació noble, i que va ser només la vanitat humana la que li va atribuir aquesta significació.

Hi ha diferents classes de cognoms de lloc de procedència o d'habitatge:

- **Noms propis de països i comarques:** Espanya, Bages, Foix, Penedès, Rosselló, Segarra, Urgell, Vallespir, Solsona
- **Noms propis de ciutats i viles:** Barceló (= *Barcelona*), Balaguer, Berga, Blanes, Castelló, Cervera, Giró (= *Girona*), Figueres, Manresa, Regincós, Reus, Ripoll, Solsona, Tarragó (= *Tarragona*), Terrassa, Tortosa, Vilafranca, Vilanova...
- **Gentilicis:** Alemany, Anglès, Berguedà, Castellà, Català, Espanyol, Francès, Cerdà, Gironès, Genovès, Gascó, Guasch, Mallorquí, Pisà, Llombard, Ripollès, Pallarès, Provençal, Saragossà, Sard, Solsonès, Tolsà (= *Tolosà*)...
- **Noms propis o comuns d'accidents hidrogràfics:** Fluvià, Rius, Riera, Torrent, Font...

- **Noms referents al relleu del terreny:** Puig, Pujol, Serra, Roca, Penya, Pla, Plana, Comella, Costa, Pujades, Obac, Solana, Balç, Balmes, Clariana, Quer, Congost...
- **Noms de grups de vegetació:** Bosc, Selva, Garriga, Omedes, Rovira, Pineda, Llinars, Pomar, Vinyes, Juncosa, Prat...
- **Noms de cases, masies i altres edificis o les seves dependències:** Casa, Cases, Casanova, Cabana, Borda, Mas, Casals, Torres, Cort, Corral, Cortada, Cortils...
- **Noms de vegetals i els seus fruits (segurament perquè algun d'ells era característic del lloc de residència de l'individu):** Oms, Pomers, Pomera, Perera, Romeguera, Gavarrera, Espinàs, Alzina, Ametller, Boix, Bruc, Castanyer, Cirerer, Figuera, Ginesta, Lledó, Llor, Pi, Perelló, Permanyer, Morera, Noguer, Ciuró, Figa, Flor, Llimona, Roure, Oliver, Oliva, Parra...

2.3. Cognoms provinents de nom d'ofici, càrrec o dignitat

Aquesta mena de cognoms també eren abundants per la seva capacitat d'individualització de les persones, sobretot en llocs poc poblats, on moltes vegades la professió només l'exercia una persona. Es podien classificar en les següents seccions:

- **Noms de dignitat o càrrec eclesiàstic:** Abat, Bisbe, Canonge, Capellà, Sacristà, Escolà.
- **Noms de dignitat, grau nobiliari o càrrec d'autoritat civil:** Rei, Duch, Marquès, Comte, Baró, Cavaller, Escuder, Batlle.

En el cas d'aquest cognoms, sovint s'usaven amb intenció burleta o satírica, com a malnoms. Es podia donar per semblança física, per algun tret personal semblant o per ésser considerat fill il·legítim d'una persona amb un càrrec important.

- **Noms d'ofici o professió:** Ballester, Blanquer, Bover, Calafat, Caçador, Darder, Escrivà, Ferrer, Fuster, Llaurador, Mercader, Mercer, Messeguer, Mestre, Oller, Pagès, Pastor, Pelliser, Sabater, Tauler, Vaquer.

2.4. Cognoms referents a circumstàncies del naixement o a consagracions, benediccions o auguris

Sovint es posava a l'infant un nom que indicava la manera en que havia vingut al món o les benediccions i consagracions que havia rebut. Els cognoms d'aquesta mena es poden classificar així:

- **Noms referents a la legitimitat o a la clandestinitat del naixement:** Bastard, Bord

- **Noms que indiquen paternitat desconeguda:** Deulofeu, Trobat

- **Noms referents a la consagració del nounat a Déu:** Donadeu.

En aquest aspecte són freqüents els noms de festes litúrgiques indicadores del dia de la naixença: Aparici (*Epifania*), Asensi (*l'Ascensió*), Nadal.

- **Noms expressadors d'un auguri o desig de llarga vida o de felicitat:** Benhages (*bé tinguis*), Deulovol (*Déu el vol*), Duran (*que ha de durar*), Vives (*que visquis*)

- **Noms numerals ordinal, per indicar l'ordre que ocupava el nounat en la sèrie de fills:** Prim (*primer*), Segon, Quart, Quint

- **Nom del mes de naixença:** Gener, Febrer, Abril, Maig, Juny, Juliol, Agost

- **Noms afectuosos, elogiosos o expressadors del goig amb què era rebut l'infant:** Angeló, Company, Companyó, Bellet.

- **El nom Jordà, pres del nom bíblic del riu on Jesús va ser batejat.**

2.5. Cognoms provinents de sobrenoms i malnoms

El procediment més antic per a denominar les persones és el que consisteix en remarcar una condició particular de l'individu; d'aquí venen els sobrenoms o malnoms. És l'únic sistema que tenen els pobles primitius, i fins que no va arribar la romanització, el nom personal i el sobrenom era el mateix: a cada individu se li donava un nom adequat a una característica individual, tan si era real o atribuïda. Per classificar els sobrenoms es podria fer de la següent manera:

- **Noms de parentesc:** Cosí, Fillol (Fillol), Germà, Nebot. Aquests sobrenoms es donaven quan dins d'una família o d'un poble hi havia diversos individus amb el mateix nom de baptisme; així quan es deia “ En Pere *Cosí*” (és a dir, el meu *cosí* Pere) ja quedava entès a qui feia al·lusió.

- **Noms indicadors d'una qualitat o un defecte:** (Podien referir-se al color, al pelatge, a l'estatura, a l'edat, a la forma del cos, a la salut, a l'ús de les facultats corporals, etc.): Blanc, Blau, Negre, Verd, Vermell, Bru, Fosch, Roig, Ros, Sendrós, Barbat, Calvet, Tos, Gras, Gros, Llonch, Petit, Poc, Poquet, Rodó;

Nin, Vell, Arrufat, Gallard, Bellet, Lletget, Garrell, Esquerrà, Carafí, Llabifès, Minoves, Rogall, Trèmol, Massaveu, Mut, Mudoï, etc.

En aquest grup també es poden incloure els noms de les parts del cos que s'aplicaven com a sobrenoms per a designar persones amb una part especialment voluminosa o visible del cos: Caixal, Cama, Garganta, Morro, Perna...

- **Noms indicadors de qualitats o defectes mentals o morals:** Ensenyat, Bauzà (del castellà *Bausán* = “beneitó”, o de l'occità *bauzan* = “enganyador”), Amorós, Bo, Bofill, Bonhome, Alegre, Moix, Clar, Cortès, Espriu (=aspriu), Faner (= feiner), Igual (= constant), Lladró, Malagrída (=malagraïda), Malatesta (= mal cap), Malveí, Mascle (= viril), Roí (=dolent), Sensat (= assenyat). En aquest grup podem incloure els cognoms indicadors de confessió religiosa com Cristià, Maragat, Moragues, Morgades, Moragrega, Pagà, Sarraïna, Sarrainat (= convertit a l'islam)...
- **Noms d'animals** (fundats a partir de la semblança entre l'individu i l'animal, ja sigui per l'aspecte o per les facultats): *Bou, Conill, Colom, Esquirol, Falcó, Gralla, Lleó, Llop, Milà, Moltó, Moscardó, Mulet, Peix, Perdigó, Pinsà, Porcell, Rossinyol, Sibecas, Tortra, Vadell*, etc.
- **Noms d'objectes inorgànics** com ara armes, eines i material de treball, mobles, productes industrials, mercaderies, peces d'indumentària: *Ballesta, Botella, Cadena, Cadira, Calsina, Calderó, Candela, Capell, Carbó, Cendra, Cera, Corretja, Escoda, Espasa, Forrellat, Ganivet, Llent, Llibre, Martell, Parpal, Pol, Raspall, Rella, Roda, Sabata, Sàrria, Sarró, Tió, Torn*, etc. Aquests noms s'aplicaven a la gent pel fet de ser usat tal objecte per tal persona, per ser el seu instrument de treball o bé pel costum que podia tenir l'individu d'anomenar aquell objecte amb massa freqüència.
- **Noms que descriuen un fet biogràfic, una manera de portar-se o una acció realitzada per l'individu al qual s'apliquen:** *Bonjoch* (aplicat a un jugador afortunat), *Descals* (el qui anava sense sabates), *Gratacòs* (el qui tenia costum de gratar-se), *Malhivern* (aplicat a qui havia passat molta fred), *Menaguerra* (el qui tenia fama de bel·licós), *Matacà* (el qui havia matat el gos), *Matavaques, Mullerat* (el fadrí vell que arribava a prendre muller), *Plomausell* (el qui havia plomat un ocell en circumstàncies especials), *Plet* (el qui pledejava molt = contenir judicialment), *Proubasta* (qui usava molt els mots “prou” i “basta”), *Traït* (el que havia sigut víctima d'una traïció), *Xercavins* (possiblement, el que sovint anava ebri), *Cabarrocas* (=cava-roques, el qui cavava en un lloc dur per treure'n les roques)

2.6. Cognoms d'origen desconegut o incert

És bastant comú el fet de no poder identificar l'origen de molts cognoms o bé tenir diverses hipòtesis sobre el significat d'aquests. Això fa que molts d'ells resultin dubtosos. Una forma actual pot no donar-nos el significat que tenia el cognom en el seu origen; per donar-nos una idea, cal agafar una forma més antiga que representi l'etapa intermèdia entre l'origen i l'actual. Gràcies a la documentació medieval, s'ha pogut aclarir l'etimologia de alguns noms estranys que sense aquelles dades hagués resultat complicat de descobrir-la. Per exemple, en el topònim "Vilanant", es veu clar que el primer mot es "Vila", però d'on podria venir el lexema "nant"? La sèrie de formes del topònim que apareixen en els textos medievals ha donat la solució: *Villahonanto* (any 1362), *Villa Auvonnanth* (1151), *Villa Bundanti* (1092), *Vill Abundanti* (1017), han demostrat que *Vilanant* és la última etapa de l'evolució de *Villa Abundant*. Això s'ha pogut comprovar perquè els documents ho han verificat però, realment és complicat poder deduir sense tota aquesta documentació.

Tot i això, molts cognoms els manca aquesta documentació i es fa gairebé impossible poder saber d'on provenen.

3. LLINATGES, COGNOMS DE FAMÍLIA HEREDITARIS

Fins ara hem parlat dels cognoms considerats com a noms individuals referents a una característica personal del portant. Tanmateix, es van començar a convertir els segons noms en hereditaris, és a dir, fer-los noms de família, autèntics llinatges que es perpetuessin a través de les generacions.

Aquesta tendència passava sobretot en els noms que indicaven professió. Aquest fet es remunta a l'època en què hi havia gremis (associacions de gent amb un mateix ofici), i era molt freqüent que els fills adoptessin el mateix ofici que els pares, i que el fill d'un Albert Fuster es digués Antoni Fuster, i el fill d'aquest, Pere Fuster, ja que tots es dedicaven a l'ofici de fuster. També era usual que es perpetuessin els noms indicadors de propietat o localitat d'habitatge, ja que els descendents solien viure al mateix paratge o adquirien les propietats dels pares; en Martí Prat podia ser fill de Josep Prat, i aquest, fill de Jacint Prat, ja que l'habitatge estava situat en un prat.

Aquest costum va anar progressant gràcies a la documentació notarial, on hi constava la continuïtat successòria de les generacions. Va ser gràcies a aquestes escriptures que els llinatges van acabar passant de ser una tendència a ser una llei general. Així va resultar l'estat actual dels cognoms, en què la Carme Martínez no ha de ser per força filla d'un home anomenat Martín, i que dir-se Blanc de cognom no té res a veure amb el color de la pell. El llinatge ja no indica una qualitat personal de l'individu que el porta, sinó la pervivència d'un nom que es va transmetent de pares a fills al llarg dels segles.

No hi ha una data concreta que marqui el pas del "segon nom" al "llinatge". Es pot precisar quan van començar a ser oficials en els documents, però no quan es va engegar aquest procés.

Trobem dos lingüistes que tenen diferents hipòtesis: Segons Dauzat, "geogràficament el moviment de devenir hereditaris els sobrenoms ha partit de la Itàlia central i septentrional... Del punt de vista social, els nobles, entre els quals l'heretat del nom era una conseqüència de l'heretat del feu, han precedit els plebeus.

Les ciutats han estat conquistades per aquest moviment abans que els camps: així com el sobrenom era més necessari a la ciutat, on els individus que portaven el mateix nom eren més nombrosos, així també la necessitat del nom de família es feia sentir més entre els ciutadans per a identificar els grups familiars,"

Giry, en canvi, deia que “la transformació del *sobrenom (cognomen)* en *nom de família*, coincideix aproximadament a França amb l’organització de l’estat civil. Se sap que les primeres prescripcions de l’autoritat reial en aquest sentit es troben en una ordenació de Francesc I del mes d’agost de 1539 i que els més antics registres de baptisme assenyalats fins aquí daten del segle XIV”.

Tot i això, es quasi segur que aquestes dates fundades en la documentació oficial són molt posteriors a la data en què realment els cognoms es van fer hereditaris. Si el cognom no s’hagués anat transferint de pares a fills des de l’alta edat mitjana més remota (476-1000), no s’entendria la multitud de noms llatins i germànics no pertanyents al santoral, que desapareixen dels documents medievals tardans i reapareixen en el moment en què es fa obligatori l’ús del cognom en els documents com ara registre de baptismes, testaments...

4. COGNOMS D'ORIGEN NO CATALÀ

Els llinatges catalans procedents de noms adoptats o formats en el nostre país durant el temps de formació de la llengua (segles IV a VIII) o en els segles immediats, quan el català encara no tenia pràcticament cap influència forastera, constitueixen el grup més important. Aquests llinatges són els anomenats pròpiament “catalans”, ja que la seva morfologia presenta trets característics del nostre idioma.

Un altre grup molt menys abundant, és el que conté els cognoms provinents de terres estrangeres, que s'han estès dintre Catalunya però encara conserven algun detall indicador de la seva procedència forastera. Alguns d'aquests s'han conservat com a nom de pila, mentre que d'altres han canviat cap a cognoms.

4.1. Noms hebreus

Els noms d'origen hebreu eren presos dels noms de personatges de l'Antic i Nou testament incorporats al santoral cristià: *Adam, Bartomeu, Jaume, Josep, Abraham, Isaac, Jacob, David, Enoch, Ester, Jahuda o Jafuda, Josep, Leví, Moisès, Salamó*. També en trobem que no tenen origen bíblic, com ara *alay, Bonjuà, Maimó, Meyr, Mussons, Xarom*.

De tota manera, cal no confondre l'origen dels noms amb l'origen racial dels individus que els porten, si bé molts jueus de raça i de religió duïen noms d'origen llatí (*Astruch, Bonasenya, Bonet, Cabrit, Dolça, Flor, Llobet, Regina, Rossell, Preciosa, Vidal*, etc.).

Hi ha lingüistes que afirmen que els jueus que convivia amb cristians tenien doble nom: un d'hebreu per a l'ús intern de la comunitat judaica, i un de romànic per a tractar amb la gent de raça llatina.

4.2. Noms aràbics

Els noms d'origen aràbic d'avui dia en les nostres terres es deuen a l'element musulmà que va continuar habitant després de la Reconquesta en el nostre país. S'han conservat sobretot a València a causa de la gran importància que van tenir els moriscos en aquesta regió, però són una petita part en comparació amb els de la població cristiana. Alguns noms que són procedents dels moros valencians són: *Alfara, Alcàcer, Atzuara, Bernàcer, Benimelis, Garbí, Massot, Melis, Mesquita, Rafeques, Selfa, Suai, Vinatea, Zamit*.

4.3. Llinatges d'origen occità

Una gran font d'immigració a Catalunya és Occitània, tan per raons de veïnatge com de relacions polítiques i econòmiques. A totes les èpoques, amb més o menys intensitat, han vingut onades de gent que parlaven algun dels dialectes occitans (provençal, gascó...). No es estrany doncs, que molts de cognoms catalans actuals tinguin l'explicació etimològica als mots occitans. Alguns dels més característics són: *Blasi*, *Caparà*, *Caus*, *Crusat*, *Faura*, *Lairet*, *Pàmies*.

4.4. Llinatges d'origen francès

Igual que la immigració occitana, la francesa ha tingut un paper molt important ja que, en situacions d'instabilitat política, els francesos travessaven la frontera per venir a refugiar-se dins terra catalana. Per això, nombrosos cognoms catalans provenen de famílies franceses. Uns quants exemples són: *Ausió* (de *Auzillon*), *Bardolet* (de *Bardollet* o *Bardoulet*), *Belabre* (=bell arbre), *Borrau* (de *Borrau*) , *Dexeu* (de *Desjeux*), *Donadiu* (de *Donnedieu*), *Gaixet* (de *Gachet*), *Laforet* (de la *fôret*), *Lagarda* (de la *garde*), *Macau* (de *Macaud*), *Oslé* (de *Osselet*), *Planxart* (de *Planchard*), *Potau* (de *Poteau*), *Serigó* o *Salgot* (de *Saligot*).

Hi ha casos de doble forma d'un cognom: Una de procedència germànica de l'alta edat mitjana, autènticament catalana; l'altre és una variant del mateix nom introduïda més tard per la immigració francesa: *Berné/Bernié*, *Bartrull/Bertoul*, *Berenguer/Béranger*.

4.5. Llinatges d'origen castellà

Actualment, són els més nombrosos a Catalunya i al País Valencià, a causa dels quatre segles llargs de predomini polític i d'immigració sempre creixent des del centre i el sud de la Península i d'aquest últim, el qual ha tingut una gran influència castellana en els cognoms de Catalunya. Hi ha uns quants cognoms però que són derivats castellans o aragonesos acabats en *-ez*, que s'han adaptat al català tancant la *e* en *i* i convertint la *z* en *s*; tals són els nostres *Gomis*, *Goterris*, *Hernandis*, *Llopis*, *Peris* o *Piris*, *Sanchis*, *Ximenis*, etc., procedents respectivament de *Gómez*, *Gutiérrez*, *Hernández*, *López*, *Pérez*, *Sánchez*, *Jiménez*. Tanmateix, és molt més abundant la versió castellana.

4.6. Llinatges d'origen basc

Són més aviat escassos i fàcils de reconèixer per la seva peculiar forma, difícilment relacionable amb noms romànics: *Ivars, Iborra, Bayarri, Chavarri, Monerris*.

4.7. Llinatges d'origen italià

Tenen una certa importància a causa de la relació que va tenir Mallorca amb Itàlia durant varis segles. Alguns cognoms típics són: *Ferraris i Fornaris* (corresponen als catalans *Ferrers i Forners*), *Orlandis* o *Arlandis* i *Tassis* (dels cognoms italians *Orlandi* i *Tassi*), *Brondo, Dameto, Montis, Perucho, Rigo*. Aquests cognoms són conseqüència de la conquesta del regne de Nàpols per part de Catalunya, durant el regnat d'Alfons el Magnànim.

4.8. Llinatges d'origen nòrdic i centreeuropeu

Abans del segle XIX, són gairebé inexistents. Els últims dos segles, molta immigració germànica ha aportat el seu cognom al nostre país. Com que rarament s'han adaptat a la nostra llengua són fàcils de reconèixer.

De la cultura anglo-saxona ens han vingut uns quants cognoms d'immigració irlandesa, com *Oleo* (de *O'Leary*) i *Udunell* (de *O'Donnell*).

5. FORMA DELS LLINATGES

5.1. Noms primitius

Molts llinatges pertanyen al grup de “noms primitius”, és a dir, noms que no són cap derivació d’altres. *Camp, Negre, Mas, Torre, Serra, Vidal* són alguns exemples d’aquesta categoria.

Troblem llinatges que deriven de diferents noms, ja sigui amb llatí o amb altres llengües, que en català son considerats com a primitius perquè des que ens han vingut de la llengua originària s’han modificat de tal manera que s’ha perdut la consciència de la seva derivació. Un exemple es *Ullastre* (que en llatí era OLEASTER, derivat de OLEA, “olivera”, però que en català és un mot primitiu ja que no tenim el radical *ull-* que es refereixi a olivera).

5.2. Noms derivats

Molts llinatges són derivats d’altres noms propis o comuns (sobretot augmentatius o diminutius)

- **Derivats de noms propis:** *Albertí* (d’Albert), *Andreví* (d’ Andreu), *Marcó* (de Marc), *Minguell* (de Domingo), *Pericot i Pericàs* (de Pere), *Ramonell* (de Ramon), *Huguet* (de Hug)
- **Derivats de noms comuns:** *Altet* (de alt), *Amigó i Amiguè* (de amic), *Anglasell* (de anglès), *Balcells* (de balç), *Batlló* (de batlle), *Brunet i Brunell* (de bru), *Calvet i Calvó* (de calb), *Caselles* (de cases), *Claret* (de clar), *Collell* (de coll), *Figuerola* (de figuera), *Francàs i Franquet* (de franc), *Gatell* (de gat), *Grandó i Granell* (de gran), *Grasset* (de gras), *Llobell i Llobet* (de llop), *Masó* (de mas), *Ortells i Ortons* (de horts), *Querol i Queralt* (de Quer), *Planell* (de pla), *Puget i Pujol* (de puig), *Redonet* (de rodó), *Tosell i Tuset* (de tos, “pelat), *Ullastrell* (d’ullastre).

Hi ha llinatges que a partir d’un origen comú, es divideixen en la forma masculina i en la femenina. Generalment es tracta d’algun topònim masculí que ha pres una terminació femenina quan ha de designar una dona. Per exemple, la Mercè que es casi amb algú que es digui *Alcover* de cognom, passarà a dir-se Mercè *Alcovera*.

5.3. Noms compostos

Els llinatges formats per composició, és a dir per la unió de dos o més mots, són freqüents en els països catalans. Es poden classificar en els grups següents:

- **Llinatges composts de l'article i el nom:** En la llengua francesa, trobem sovint cognoms on l'apel·latiu de la persona es representa amb el nom precedit de l'article: *Lamy* (*l'ami*= l'amic), *Leroy* (*le roi*= el rei), *Lemaire* (*le maire*= l'alcalde), *Lefèbvre* (*le fèbvre*= el joier). Tanmateix, en català es gairebé inexistent aquest tipus de compost (trobem *Lamich*= l'amic, i pocs més). Els cognoms catalans que corresponen als francesos acabats de citar són *Amic*, *Rei*, *Batlle*, *Fabra*; tots ells sense article. Però hi ha una sèrie de cognoms catalans que es componen de l'article i un nom, i que solen designar un lloc o un objecte no personal: *Lacoma* o *Sacoma* (la coma, sa coma), *Laguarda* (la guarda), *Laplana* (la plana), *Laporta* (la porta), *Sanglada* (s'anglada), *Safont* (sa font), *Saforcada* (sa forcada), *Sanoguera* (sa noguera), *Sapera* (sa pedra), *Sarriba* (sa riba), *Sarriera* (sa riera). Alguns són composts triples, ja que contenen un article, la preposició DE i el nom: *Delamata* (de la mata), *Delhom* (de l'om), *Desbac* (d'es bac).
- **Llinatges composts de la partícula de tractament personal (*En, N'*) i d'un nom propi:** Trobem casos d'aquest tipus amb els cognoms *Nostench* (N'Hostenc), *Not* (N'Ot), *Notó* (N'Otó). En alguns llinatges trobem el procés a la inversa, és a dir, que s'ha tret la *N* inicial perquè ha estat confosa amb la *N'* de la partícula personal; així, *Arbona* i *Arcís* són resultat de Narbona i Narcís.
- **Llinatges composts d'un substantiu i un adjectiu:** Abunden els referents a llocs, com ara *Comasema* (coma sema), *Comerma* (coma erma), *Fontclara* (font clara), *Montsalvatge* (mont salvatge), *Montserdà* (mont cerdà), *Montoliu* (mont oliu), *Masroig* (mas roig), *Masferrer* (mas ferrer), *Peipoch* (peix poc, peix petit), *Puigcerver* (puig cerver, puig de cérvols), *Sebarroja* (ceba roja)...

És menys freqüent trobar-nos l'ordre invers (adjectiu seguit de substantiu), però trobem exemples sobretot quan l'adjectiu és *bo*, *mal* o *bell*, com *Bellvei* (bell veí), *Bofill* (bon fill), *Bonavia* (bona via), *Bonnín* (Bon nin), *Malagarriga* (mala garriga), *Bellosta* (bell hoste). Els únics abudnants dins dels compostos formats per un adjectiu seguit d'un substantiu són les compostos de *Sant* i nom propi: *Santpere*, *Santamaria*, *Santandreu*, etc.

- **Llinatges composts de dos cognoms adherits:** Poden estar un rere l'altre sense cap mena de lligam, com ara *Sastregener* (Sastre + Gener), *Sastreperemarti* (sastre + Pere Martí), *Solervicens* (Soler + Vicenç); o bé poden estar lligats amb la conjunció *i*, com ara *Fontirroig* (Font i Roig).

- **Llinatges compostos de dos substantius, o d'un substantiu i un adverbí, units per la preposició DE:** Molts d'aquests cognoms són indicadors d'un lloc: *Capdevila* (cap de la vila), *Casadejús* (casa de jus, casa de baix), *Casa desús* (casa de sus, casa de dalt), *Casademont* (casa de mont, casa de muntanya), *Casadevall* (casa de vall, casa de la vall), *Fontdevila* (font de la vila), *Masdevall* (mas de vall), etc. També se'n troben de referents a condicions personals, originàriament malnoms, com *Capdebou*, *Capdeferro*. Alguns altres tenen primer un topònim seguit del nom propi del posseïdor o de l'habitant del lloc: *Puigsoler*, *Castellarnau*...
- **Llinatges composts de preposició i nom:** Indiquen lloc, i en són exemples *Sobrerroca*, *Surroca*, *Sobrepera*, *Sopena*, *Sorribes*.
- **Llinatges de composts de verb i nom:** En aquest grup, trobem que el primer element és un verb imperatiu i el segon un nom o un adverbí, i trobem exemples com ara *Cantallops* i *Passanant*. Originàriament, aquests dos són topònims, per altres cognoms d'aquest tipus de composició són sobrenoms, com *Cabarrocas* (cava-roques), *Gratacòs* (grata-cos), *Matavaques* (mata-vaques), etc.

5.4. Llinatges amb *-s* final

Molts llinatges tenen una *-s* final que a primera vista no té cap explicació. No ens referim a cognoms com ara *Prats* o *Planes*, que poden representar la procedència d'un individu, ja sigui que visqui al poble de *Les Planes* o a *Prats de Lluçanès*, o bé que sigui propietari d'unes planes o uns prats. Ens referim més a noms com *Companyns*, *Mestres*, *Brotons*, etc., els quals presenten la forma del plural malgrat ésser adjectius o substantius de caràcter singular, és a dir, no es comprèn que un home sigui *mestres* i no *mestre*, o bé que sigui *companyns* i no pas *company*.

Cal indicar que la majoria d'aquests cognoms tenen la variant singular, de manera que es poden trobar les dues formes. També s'observa que el mateix individu pot ser designat per uns d'una forma i per altres amb una altra; d'aquesta manera, una mateixa persona pot ser anomenada *Oller* i *Ollers*, *Mestre* i *Mestres* depenent de la persona la qual el mencionava.

També es pot fer esment dels noms que són compostos d'un article i un substantiu o d'un substantiu i un adjectiu que no concorden en nombre, ja que el primer element està en singular mentre que el segon està en plural. Com s'explica la forma *Casanovas*, la qual es una barreja de *Casanova* i *Casesnoves*? I per què un individu es diu *Saperas* i no

Sesperes (ses pedres), *Solivelles* i no *Sesolivelles* (ses olivelles), *Satorres* i no *Sestorres* (ses torres) ?

L'explicació d'aquesta anomalia és el sentiment de caràcter familiar. Quan s'anomenava a cert individu pel seu cognom, inconscientment existia la relació d'aquell individu amb la resta de la seva família i del mateix cognom. Així un *Casanova* ha sigut anomenat *Casanovas* pensant en el conjunt de la seva família. També va propiciar aquesta evolució la dificultat de pronunciar l'article plural, que va fer variar amb l'ús i que va acabar transformant-se en singular.

5.5. Cognoms arcaïsmes

Actualment, trobem cognoms que antigament eren noms comuns, però ara ja s'han deixat d'usar o han canviat de forma. Alguns exemples són els cognoms *Anglada* (raconada), *Astruc* (feliç), *Estela* (estrella), *Estrada* (camí empedrat), *Fabra* (menestral, persona que té un ofici mecànic), *Fàbrega* (fàbrica), *Fiveller* (fabricant de sivelles), *Fortesa* (fortalesa), *Junyent* (confluència), *Manent* (posseïdor de béns immobles), *Messeguer* (guardià de les collites), *Moner* (moliner), *Montaner* (muntanyenc), *Niell* (negret), *Palom* (colom), *Pec* (beneït), *Sallent* (cascada), *Senyer* (fabricant de *senys* o campanes).

A vegades però, l'arcaïsmes es només de grafia: el cognom *Rullan* (pronunciat *Rul·lan*), *Dezcallar* (pronunciat *Descal·là*), *Allès* (pronunciat *Al·lès*).

El substantiu català *batlle*, a les illes Balears es pronuncia *bal·le* i s'escriu *batle*. El cognom *Batle*, s'escriu *Balle* dins algunes famílies per la seva simplicitat, amb grafia arcaica. El gran inconvenient que presenta és el de provocar una falsa pronúncia, i així convertir la grafia *balle* en una forma del verb *ballar*.

Un altre arcaïsmes ortogràfic és la *-ch* final amb valor de *c*, que apareix a molts cognoms catalans com a record de l'antiga ortografia catalana: *Antich*, *Lluch*, *Vich*, *Capllonch*, *Pinsach*, etc. L'inconvenient d'aquesta grafia és la deformació de la pronúncia a causa de l'ortografia castellana; a vegades se sent pronunciar *Llutx* en lloc de *Lluc*, perquè la grafia *Lluch* és interpretada amb la pronúncia castellana.

Altres arcaïsmes que es troben són la *h* intercalada entre dues vocals, com *Rahola*, *Pahisa*, i el de la *y* grega en comptes de la *i* llatina en cognoms com *Payeras*, *Blay*. Afortunadament, aquestes grafies no presenten gaires problemes, ja que no alteren la pronúncia d'aquests noms.

5.6. Cognoms amb variants de forma

Trobem una sèrie de noms d'origen germànic que tenen una forma amb *Gi-* i una altra amb *Gui-* inicial. Els *Gi-* solen venir de noms germànics que comencen amb *GI-*; els començats amb *Gui-*, de noms amb *WI-*. Cognoms que presentin aquesta característica ho són *Gilabert* (e *GILSBERTH*) i *Guilabert* (de *WILLAPERHT*); *Ginard* (de *EGINHARD*) i *Guinart* (de *WINIHARD*). També trobem cognoms que tenen la doble forma, però que provenen d'un mateix origen, i que ha sigut l'evolució la que ha fet que prenguessin formes diferents. És el cas *Giscafrè* i *Guiscafrè* (de *WISCAFRID*), *Giral* i *Guiral* o *Guirau* (de *GAIROALD*), *Gitart* i *Guitart* (de *WITHARD*). De la mateixa manera, existeix la duplicitat de formes de certs noms germànics en *-al* i *-au*, com *Arnal* i *Arnau*, *Artal* i *Artau*, *Girbal* i *Girbau*, *Reynals* i *Renau*, *Giralt* i *Girau*, etc.

Hi ha altres llinatges que tenen dues accentuacions diferents; els més freqüents són els procedents de noms germànics acabats en *-FRID*, que unes vegades apareixen accentuats damunt la darrera síl·laba i altres sobre la penúltima. Un exemple serien els cognoms *Sifre* i *Xifré*. De vegades però, el canvi d'accentuació prové d'una falsa aplicació de la pronúncia castellana, com en la grafia *Feliú* del català nom *Feliu*. També per la influència de la pronúncia castellana, el cognom valencià *Sanchis*, és accentuat *Sanchís*. Són abundants els cognoms vacil·lants d'accentuació que porten *i* a l'última síl·laba: *Clarís* i *Clarís*, *Sauri* i *Saurí*, *Mandri* i *Mandrí*, *Massuti* i *Massutí*, *Orpi* i *Orpí*, *Rocaberti* i *Rocabertí*, *Travesi* i *Travesí*.

Els cognoms acabats en *-er* accentuat, sovint són pronunciats amb l'accent a la penúltima síl·laba, accentuant gràficament *Súñer* per *Sunyer*, *Fúster* per *Fuster*.

En alguns cognoms, trobem la duplicitat de vocalisme, normalment donada amb la *-e* i la *-i*. Aquesta duplicitat queda reflectida ens els cognoms *Peris* i *Piris*, *Santaugènia* i *Santaugini*. Les formes amb *-i* representen una evolució de la *-e*. En algun cas es troba la pèrdua de vocal, com en *Samper* per *Santpere*. En altres casos trobem que s'ha afegit una *-e* als cognoms catalans acabats en consonant. Aquest fenomen és degut a la dificultat dels castellans a pronunciar-los sense vocal final. Així són les formes *Guitarte*, *Montserrate*, etc.

Alguns cognoms presenten vacil·lació entre la *s* i la *ss* intervocàlica, com ara *Masó* i *Massó*, *Grases* i *Grasses*. D'aquesta manera, la pronúncia canvia segons el mode d'escriptura. Per altra banda, el predomini escolar del castellà, que no presenta la grafia *ss*, fa que sovint s'abandoni aquesta grafia i se substitueixi per la *s* simple.

En alguns casos, trobem que la deformació del nom és intencionada. Un cas és el del cognom *Porcell*, que pel significat despectiu que pot tenir, ha estat convertit en *Porcel*. En altres, és dubtós saber l'autèntica forma: *Torrevella* o *Torrebella* i *Vellacasa* o *Bellacasa*.

Una altra manera de que varii la forma del cognom és amb el dialectalisme, és a dir, que en un dialecte determinat canviï la forma de la que és correcta o d'ús general. En el català oriental, tan la *a* i la *e* àtones com la *o* i la *u* àtones sofreixen confusió, ja que sonen igual. És per aquest motiu que sovint la gent escriu formes dialectals de llinatges comuns com ara *Arolas* (Eroles), *Fabré* (Febrer), *Farré* (Ferrer), *Ubach* (Obac). Passa una cosa semblant amb la *b* i la *v*. A gran part de Catalunya aquestes dues grafies es confonen en el so de *b*, per això hi ha diversos cognoms on les dues grafies s'han confós: és el cas de *Bagué* (Veguer), *Bahí* (Veí), *Grabulosa* (Grevolosa) i *Vallvé* (Bellver). També trobem casos com el del cognom *Ametlla*, usat principalment a Catalunya, que a València es troba amb la pròpia forma, *Almela*. El cognom *Sorolla* també es denomina com a valencià, ja que és la variant valenciana del mot *atzerola*, nom de fruita.

Tanmateix, aquests dialectalismes no s'han de confondre amb els barbarismes ortogràfics, majoritàriament introduïts per la influència de l'ortografia castellana en cognoms com *Alemañy* i *Fortuñy*. En la grafia valenciana, els barbarismes són molt abundants especialment en els llinatges que contenen la *j* o la *g* catalana, que ha estat substituïda per la *ch* castellana. D'aquest barbarisme n'ha derivat els cognoms *Chaume* (Jaume), *Chermà* (Germà), *Chust* (Just), *Pachés* (Pagès), *Puchades* (Pujades), *Puchol* (Pujol), *Vercher* (Verger)...

Un altre lloc on la barbarització ortogràfica és present és al Rosselló, on els cognoms catalans han sofert una adaptació a l'ortografia francesa i d'aquí n'han derivat grafies com *Jourda* per *Jordà*, *Poujade* per *Pujada*, etc.

6. EVOLUCIÓ DELS COGNOMS MÉS COMUNS

Per a elaborar aquest estudi, els cognoms s'agrupen per la seva freqüència en períodes de 50 anys, des del 1550 fins al 1800 afegint-hi també els cognoms actuals. S'ha hagut de prescindir dels cognoms que van des del 1800 fins al 2012 ja que d'aquests encara no s'han pogut informatitzar les dades, i fer-ho porta feina durant uns quants anys.

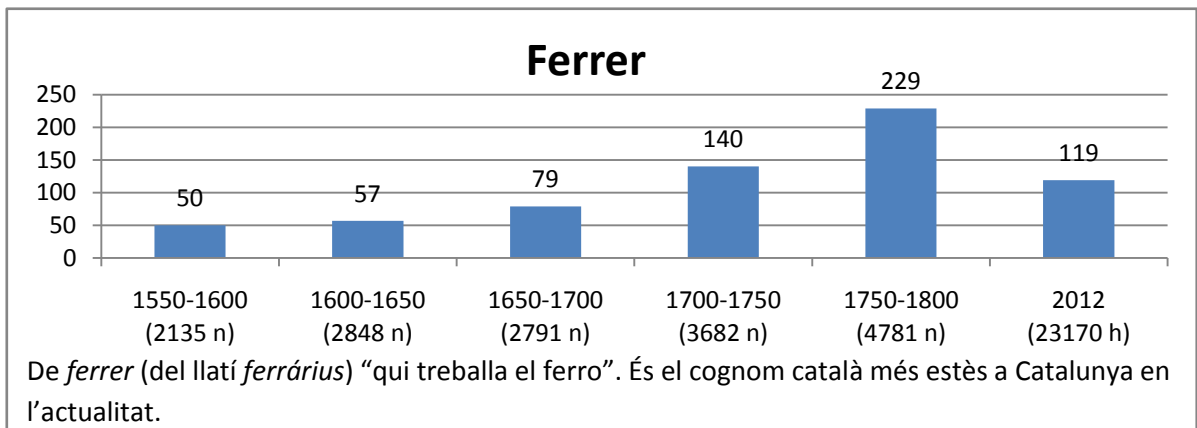
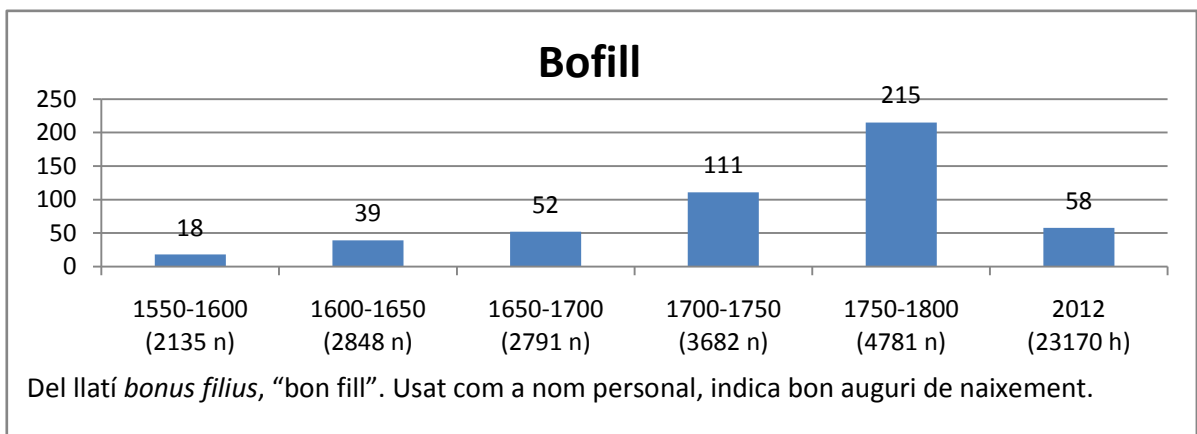
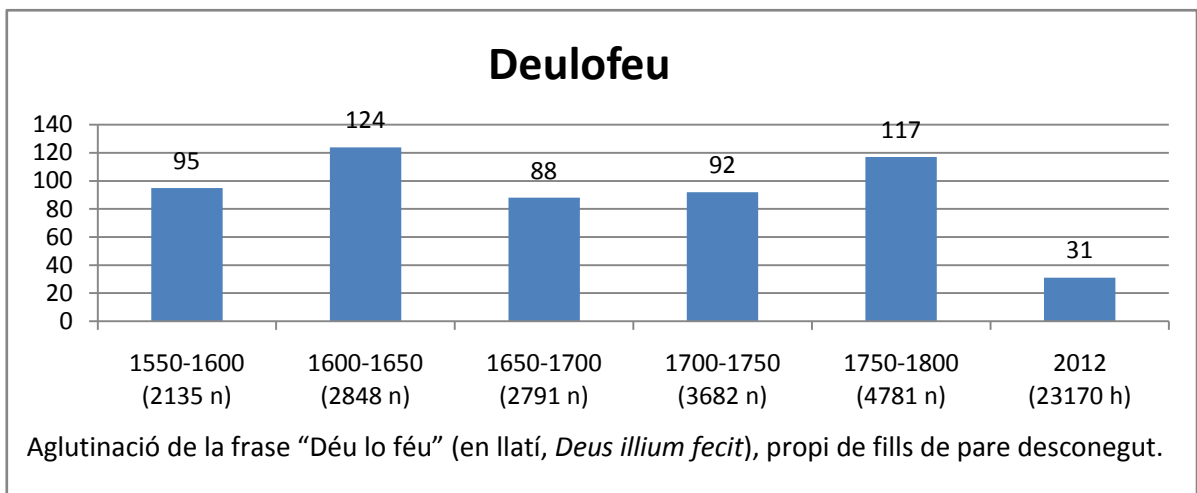
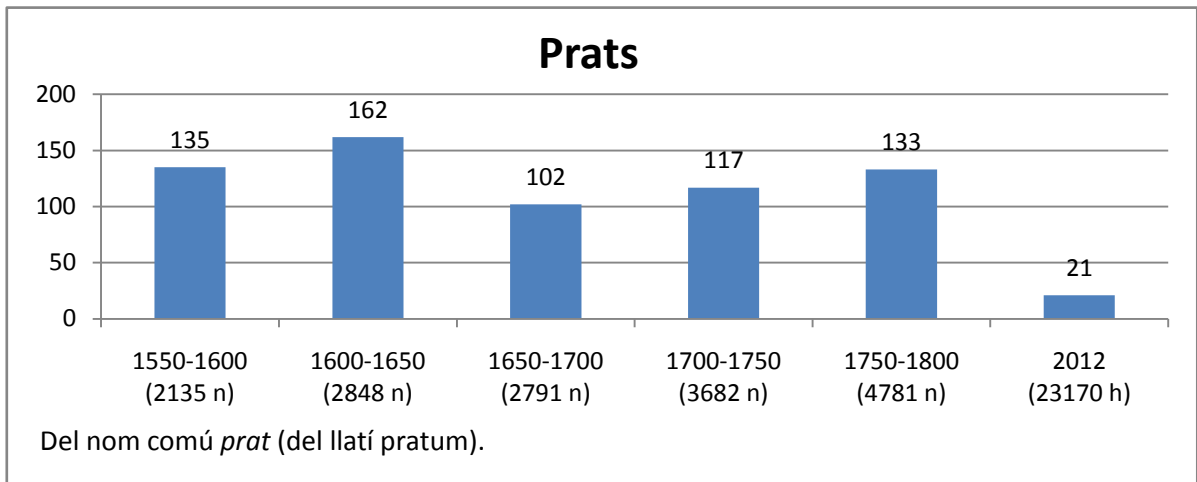
Donat que fins fa molt poc els censos no existien, en les dades recollides en els períodes des del 1550 fins al 1800 ens hem de basar en els llistats de naixements.

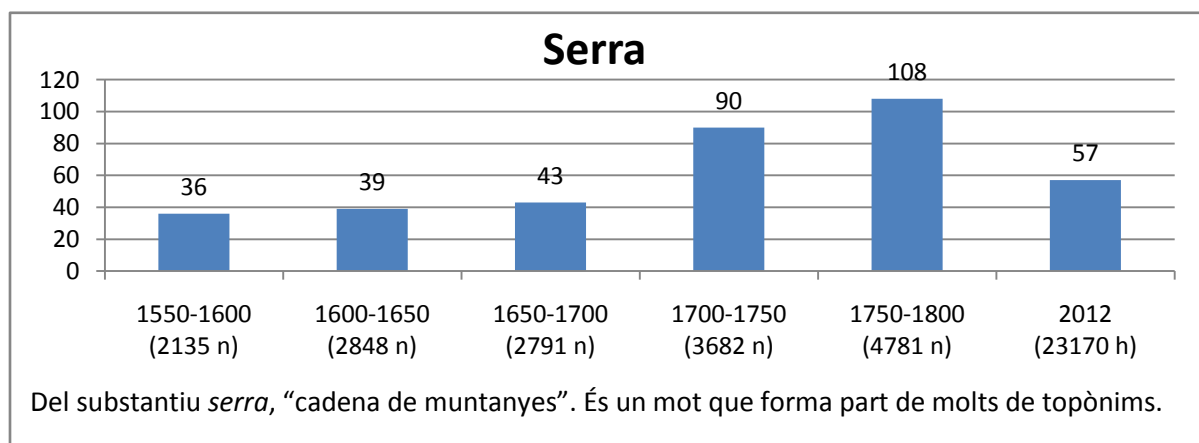
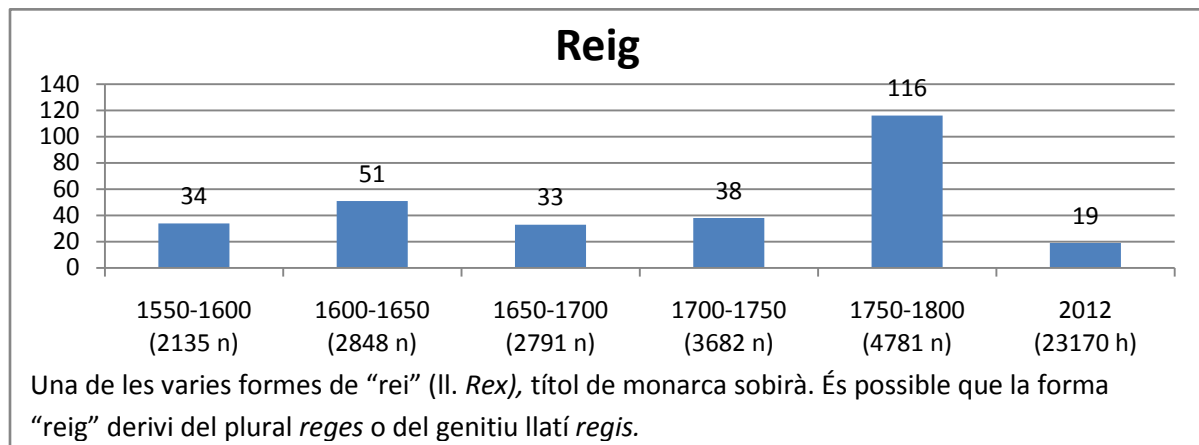
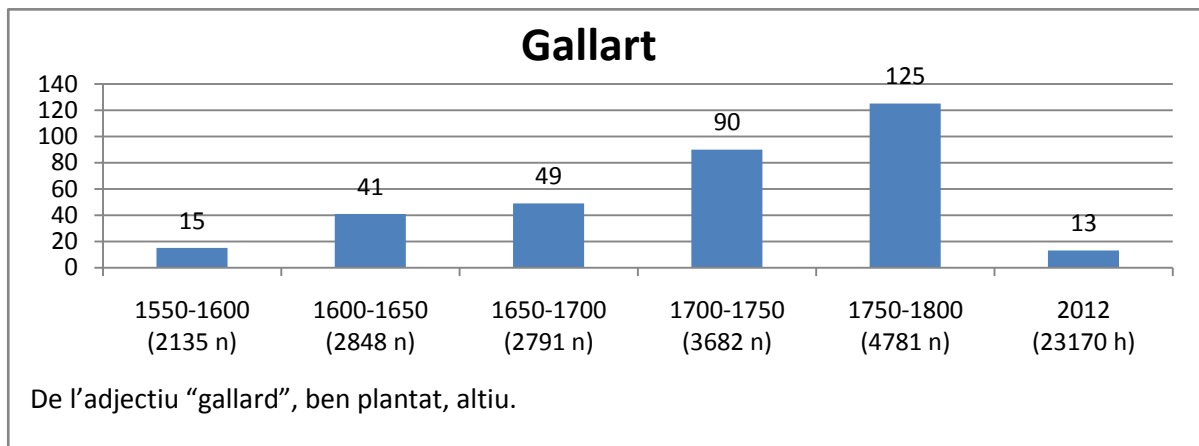
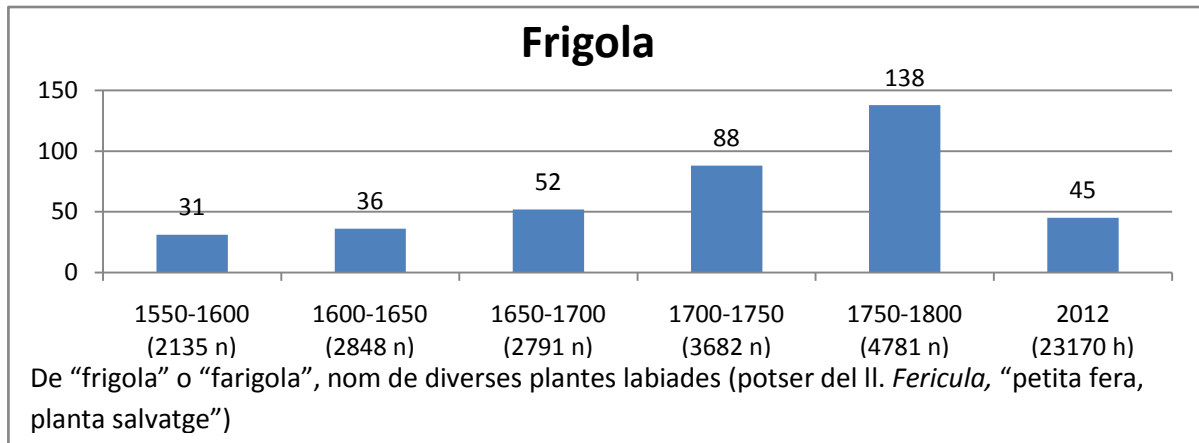
S'agafen períodes de 50 anys ja que aquest és un nombre d'anys que podria ser un promig de l'esperança de vida en aquelles èpoques.

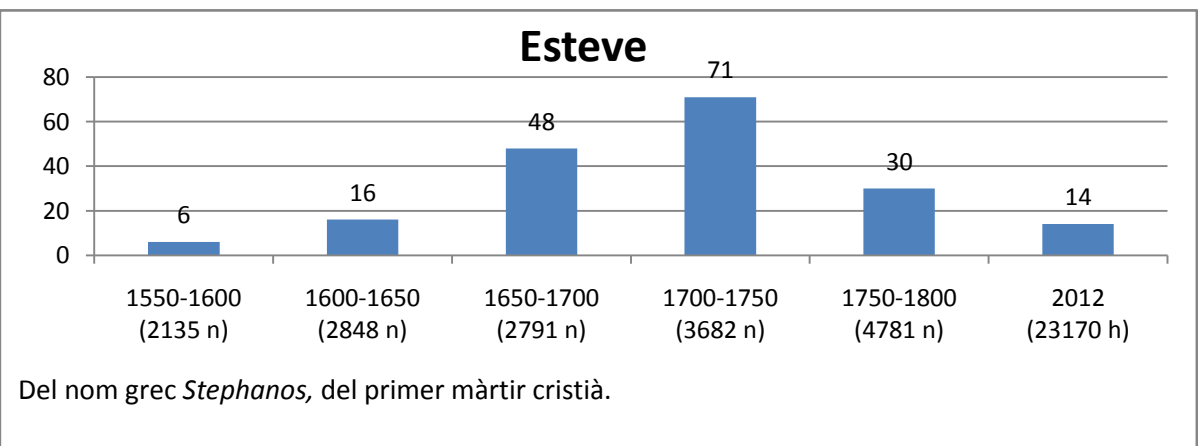
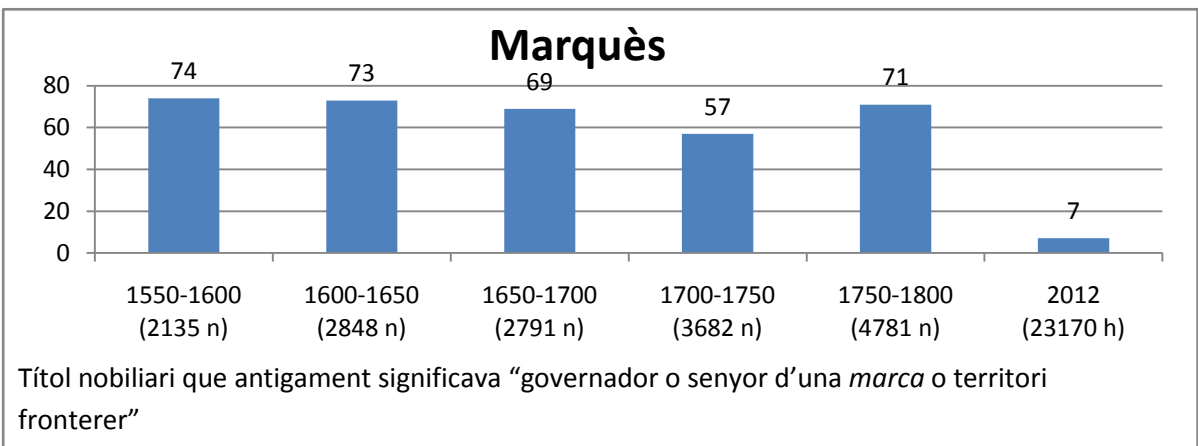
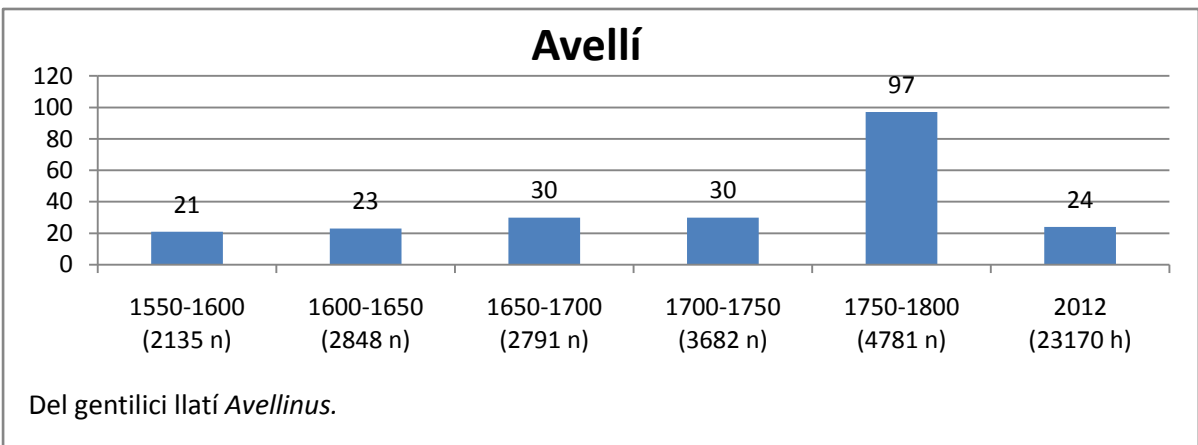
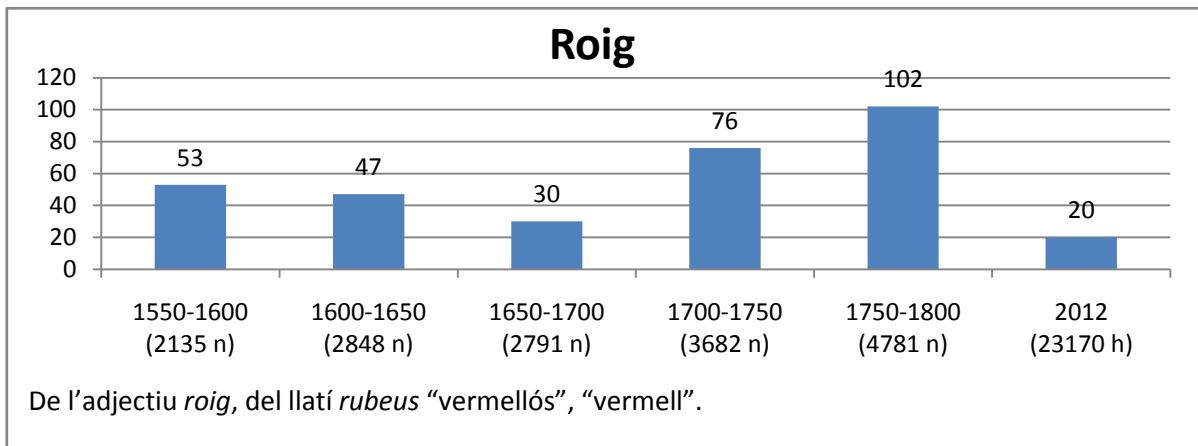
Tanmateix, les dades de l'any 2012 no són les dels naixements sinó dels habitants que hi ha actualment empadronats a Palafrugell.

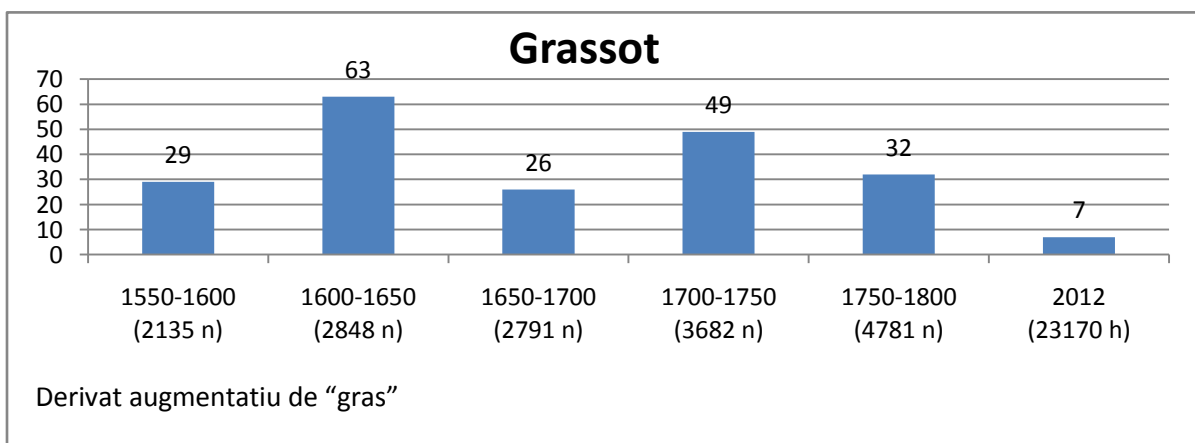
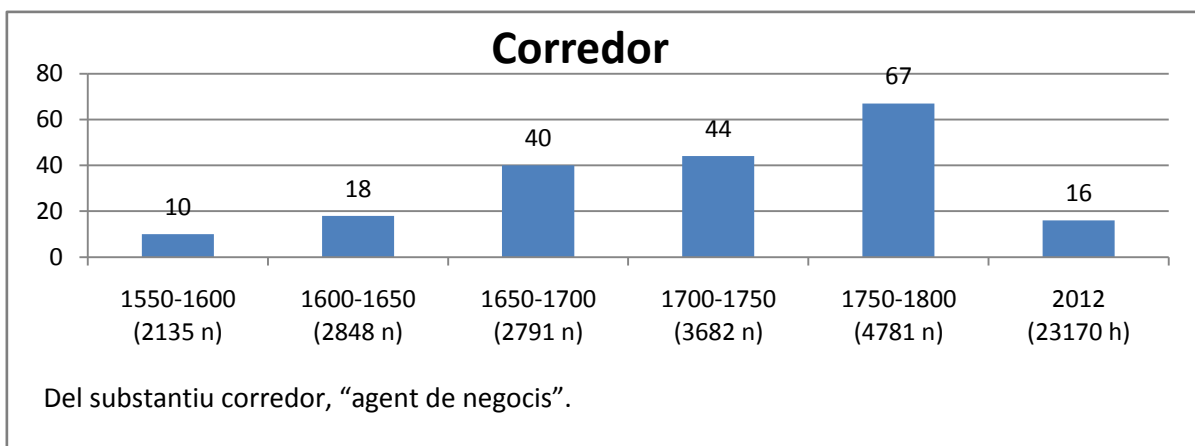
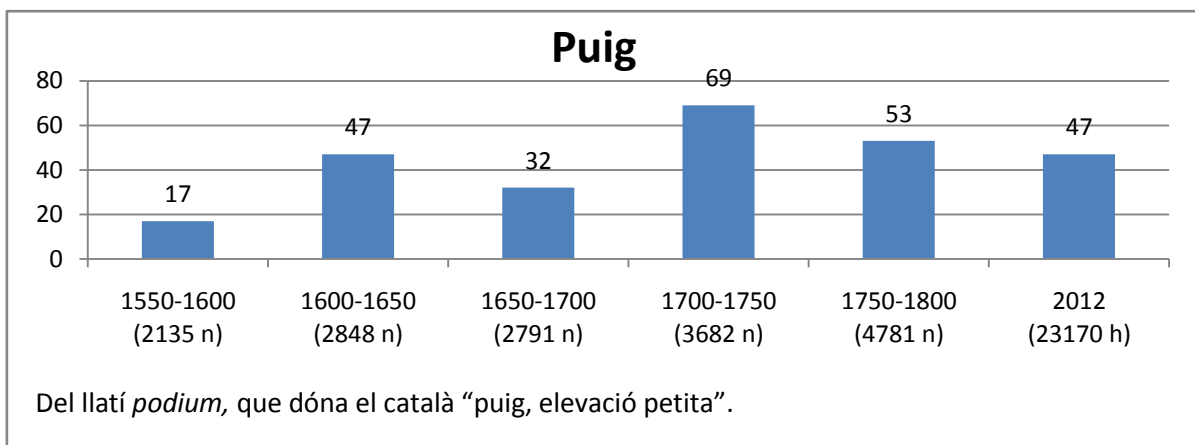
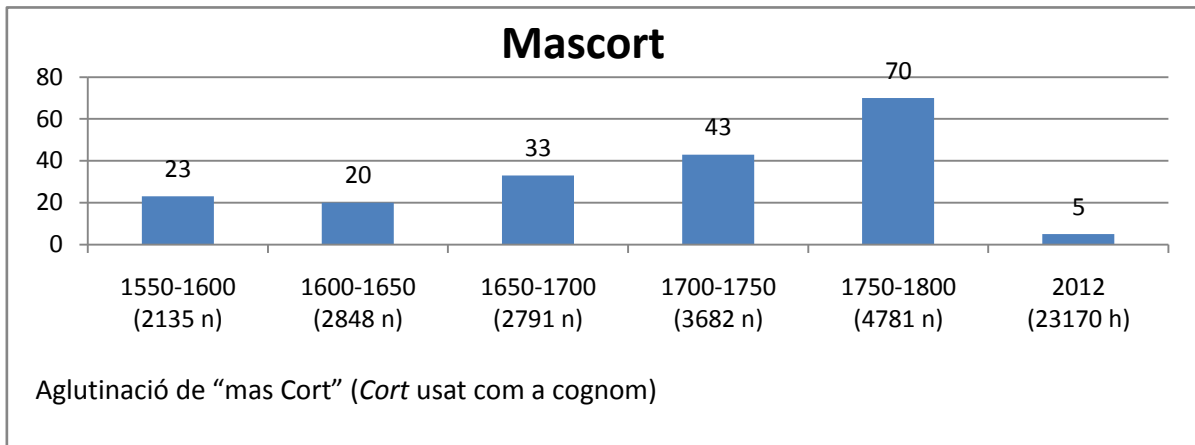
Seguidament, s'agafen els 20 cognoms més nombrosos de cada època per fer representatiu l'estudi i es fa una gràfica amb cada un d'ells comparant-los amb la freqüència del mateix cognom en les altres èpoques. Amb això es pretén veure els canvis més significatius pel que fa als cognoms més comuns, i treure conclusions sobre el perquè d'aquests canvis. Aquests cognoms però, poden estar repetits en dos períodes de temps diferents, i això fa que el nombre total de gràfiques sigui més reduït.

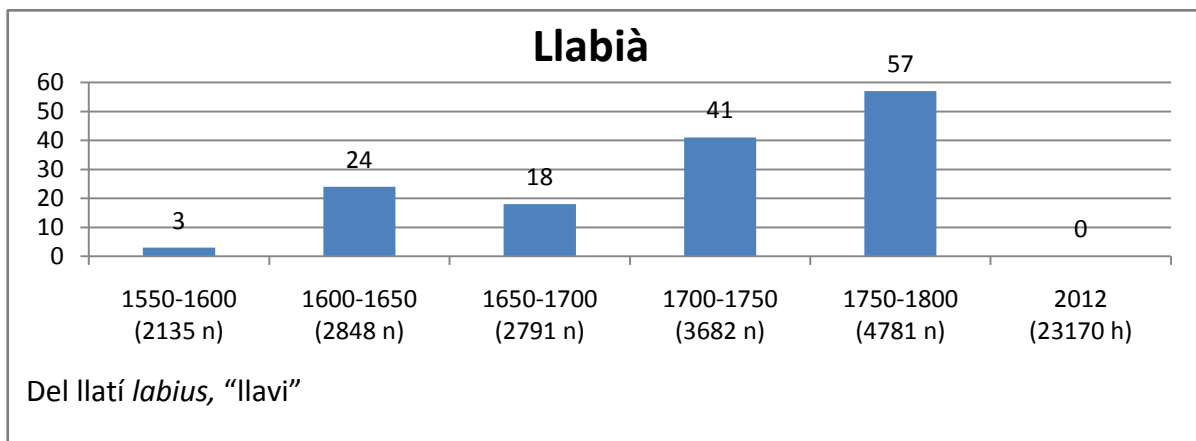
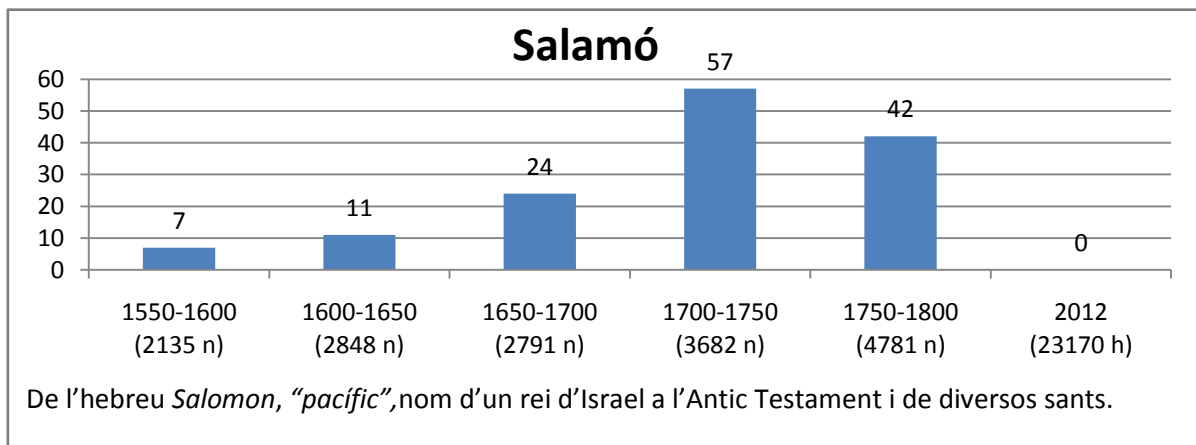
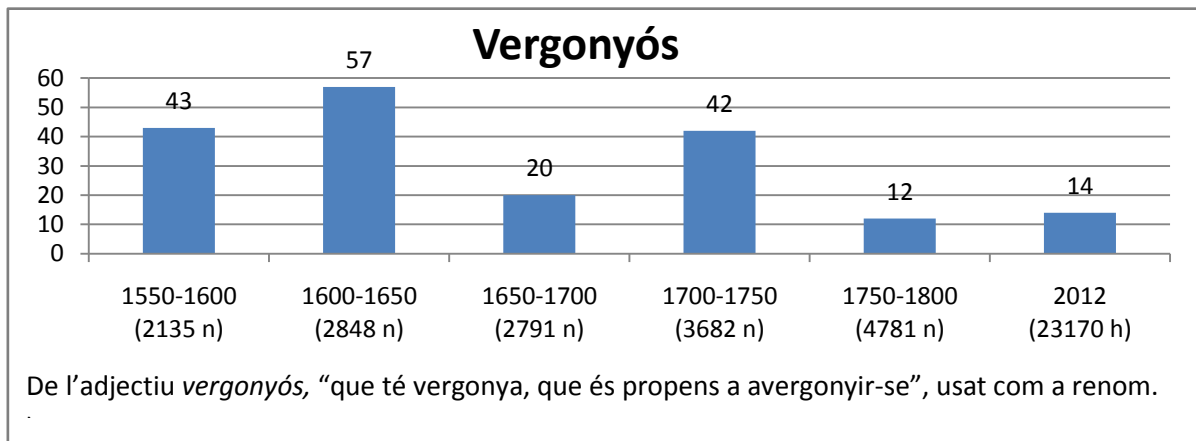
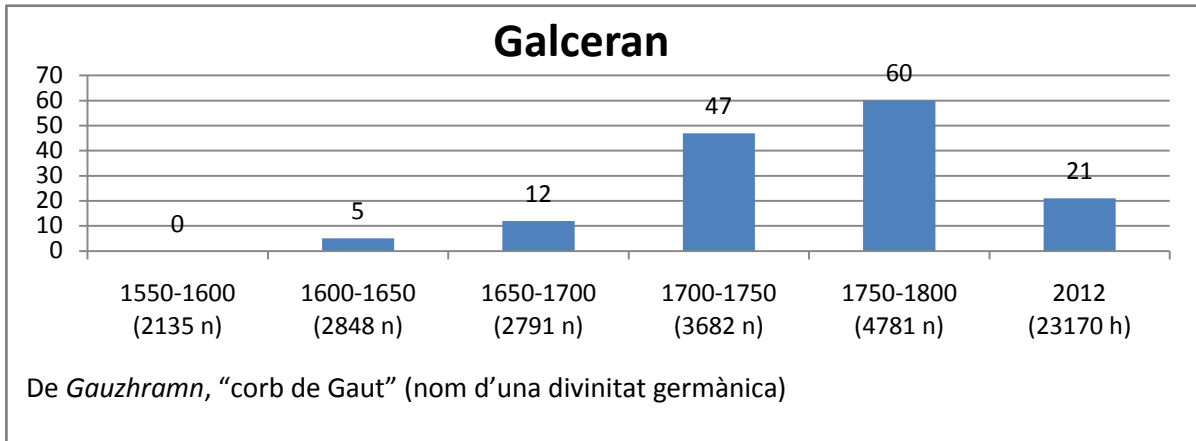
Cada un dels cognoms que s'analitza, es classifica segons la seva procedència i el seu significat per així poder veure quins tipus de cognoms han sigut els més usuals a la nostra vila al llarg dels anys.

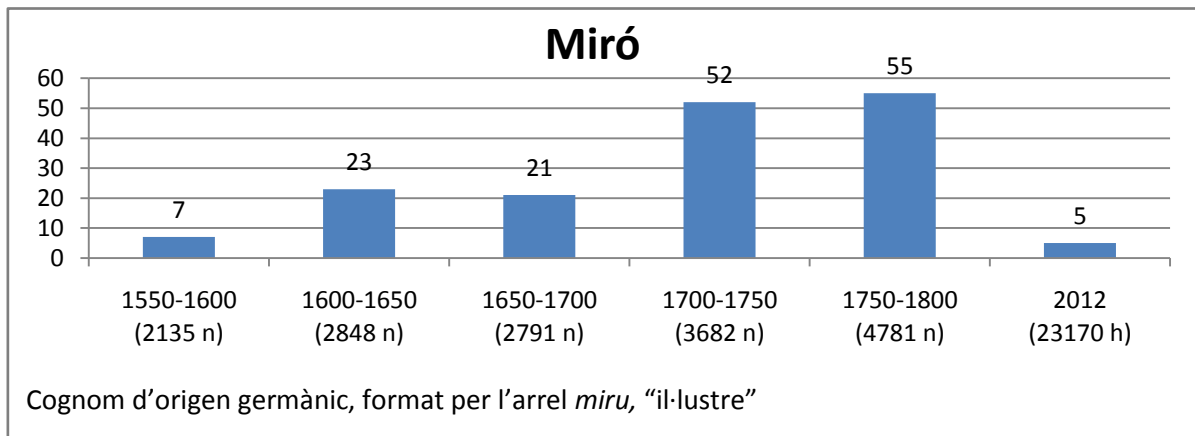
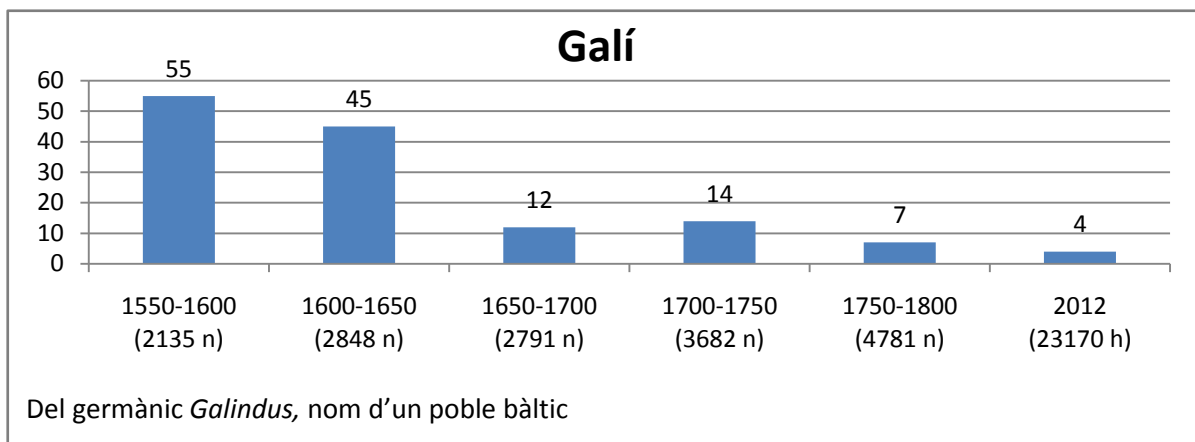
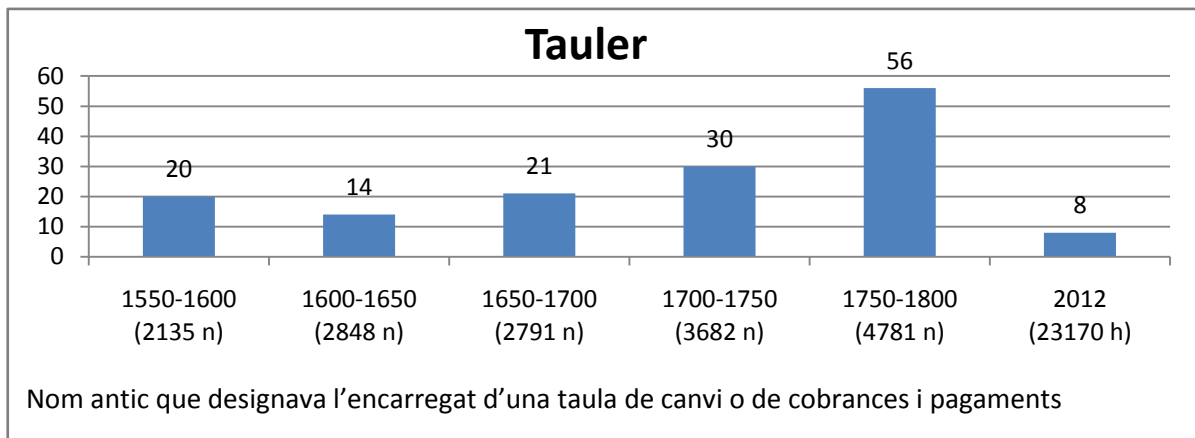
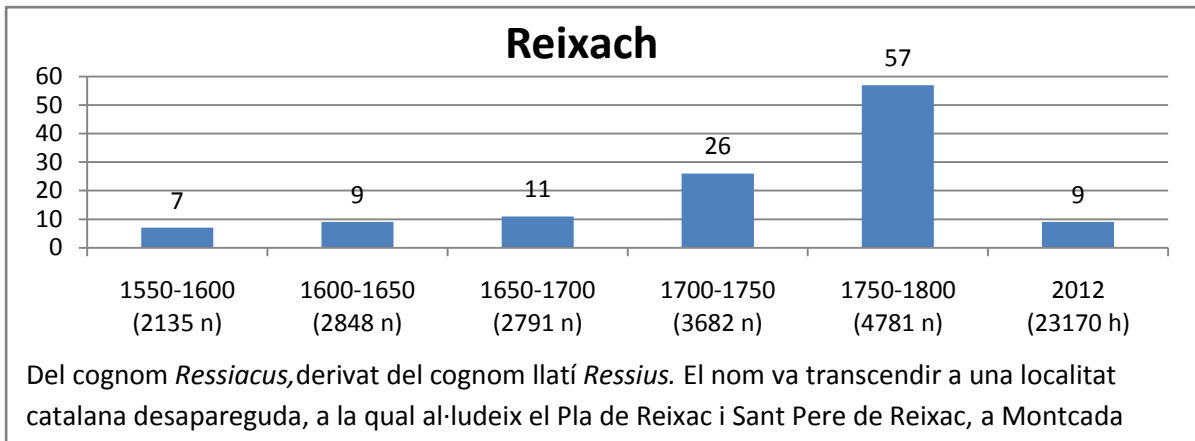

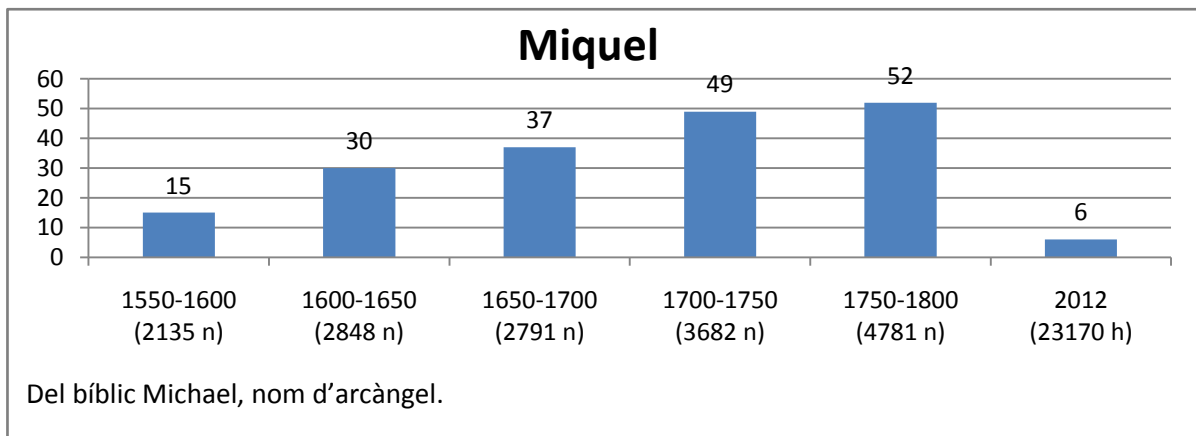
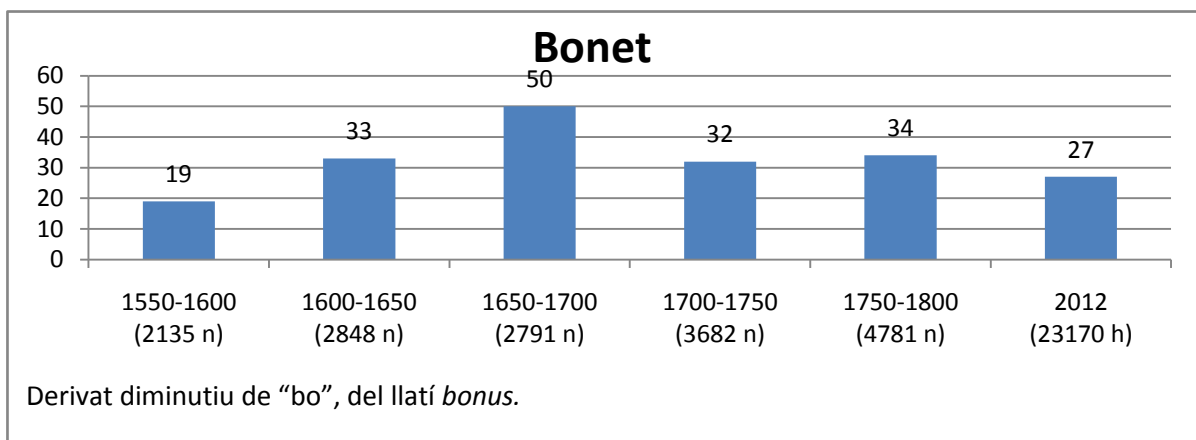
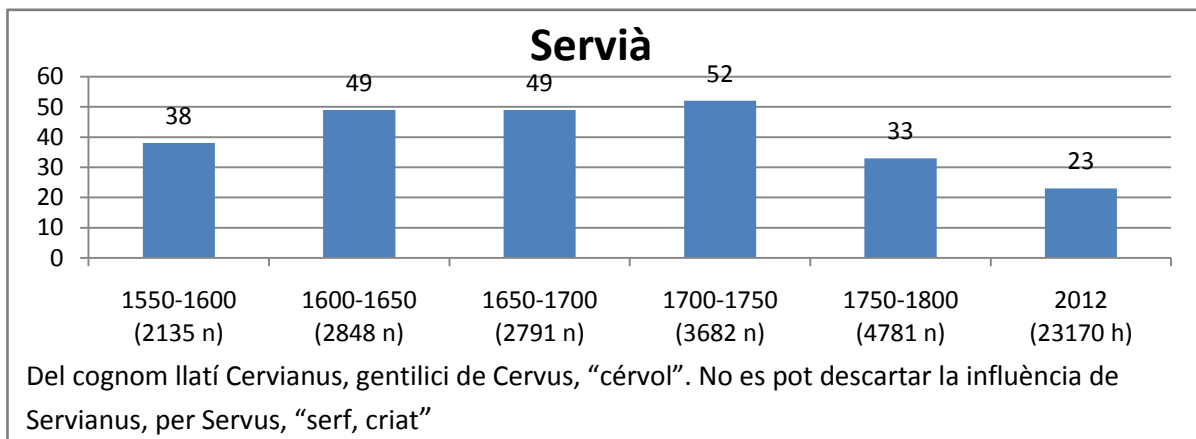
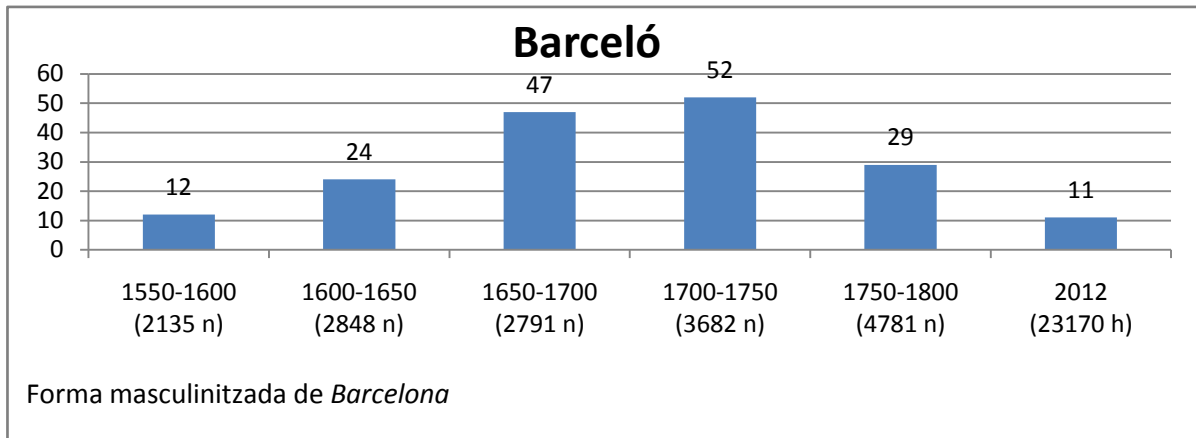

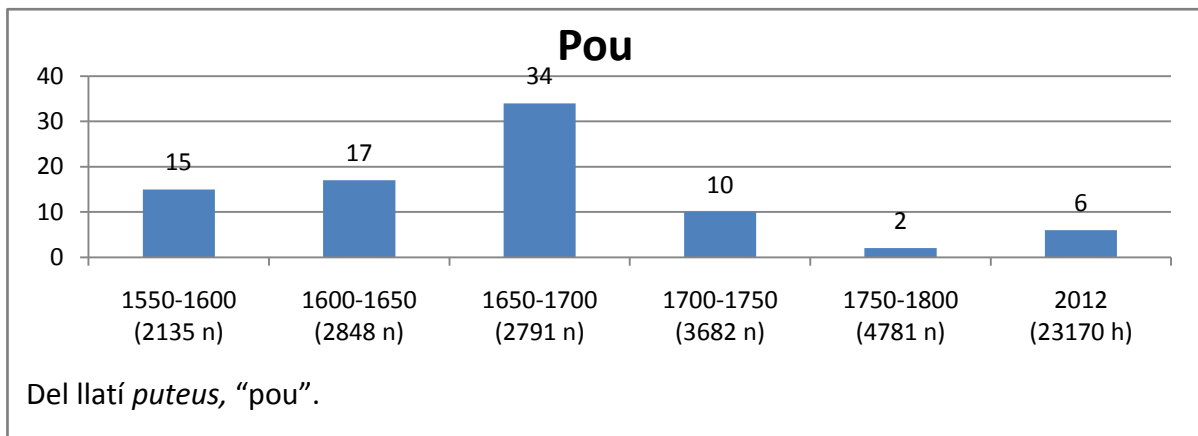
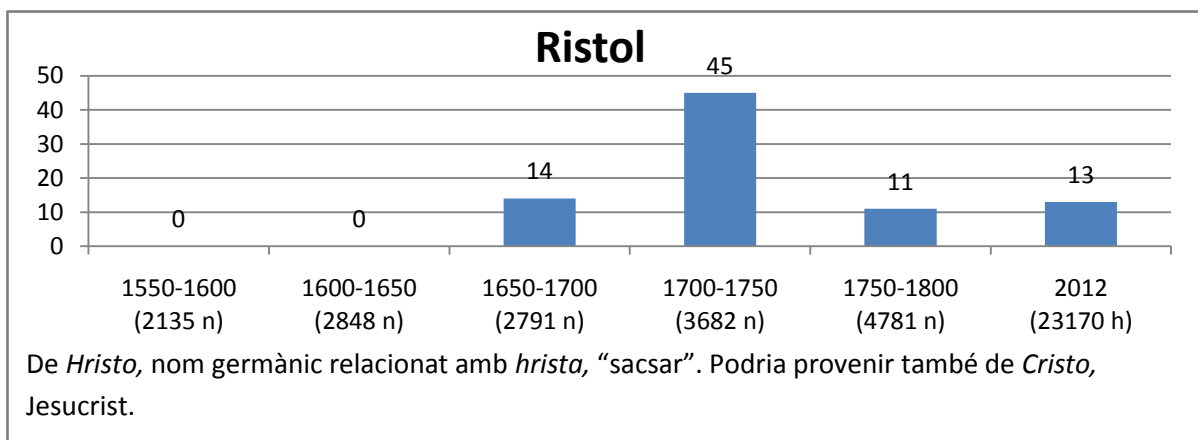
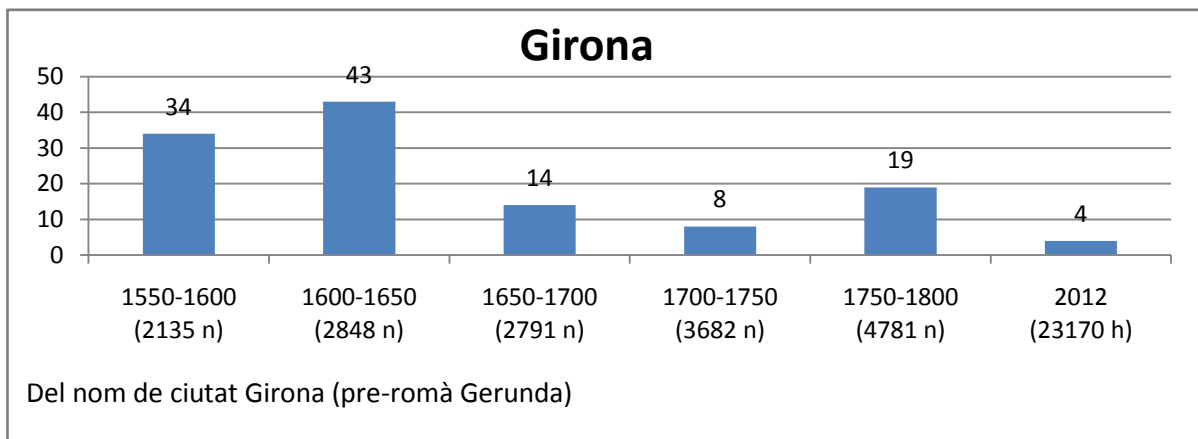
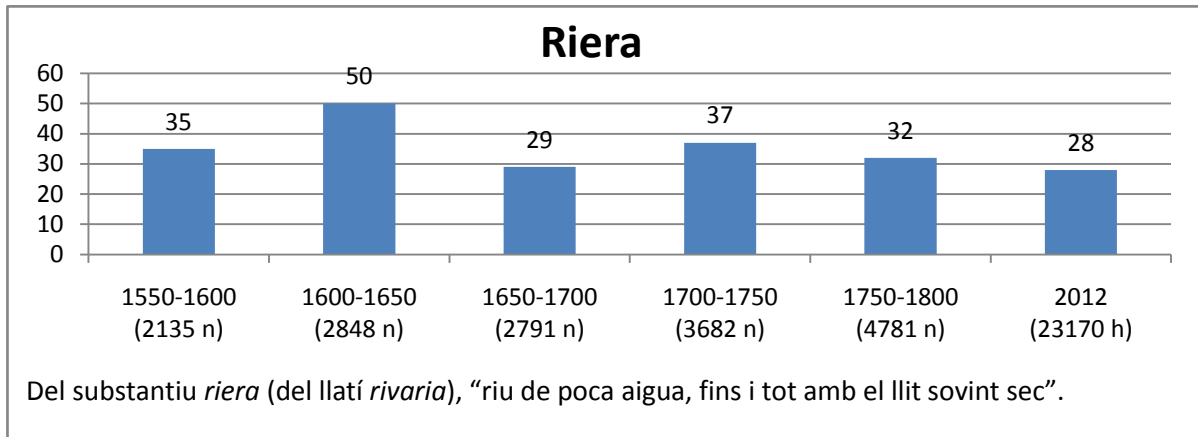

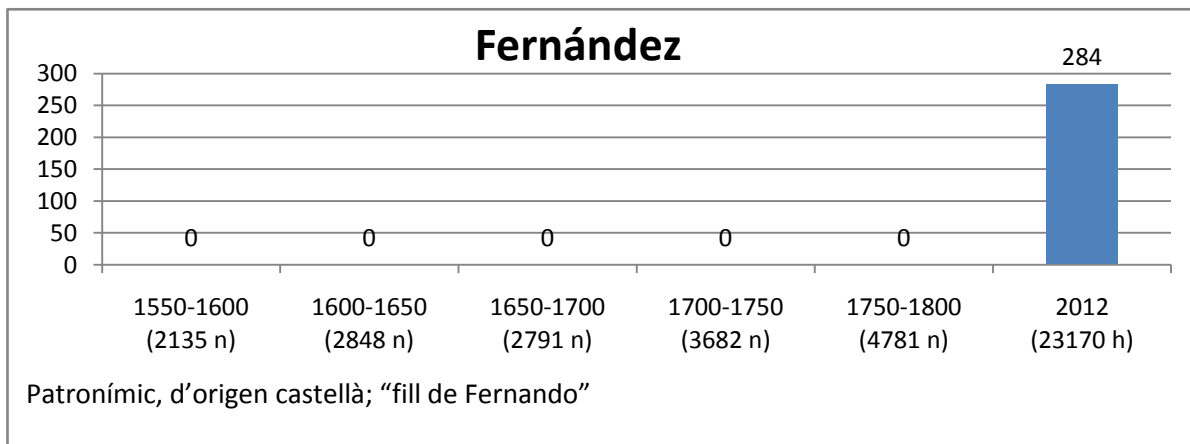
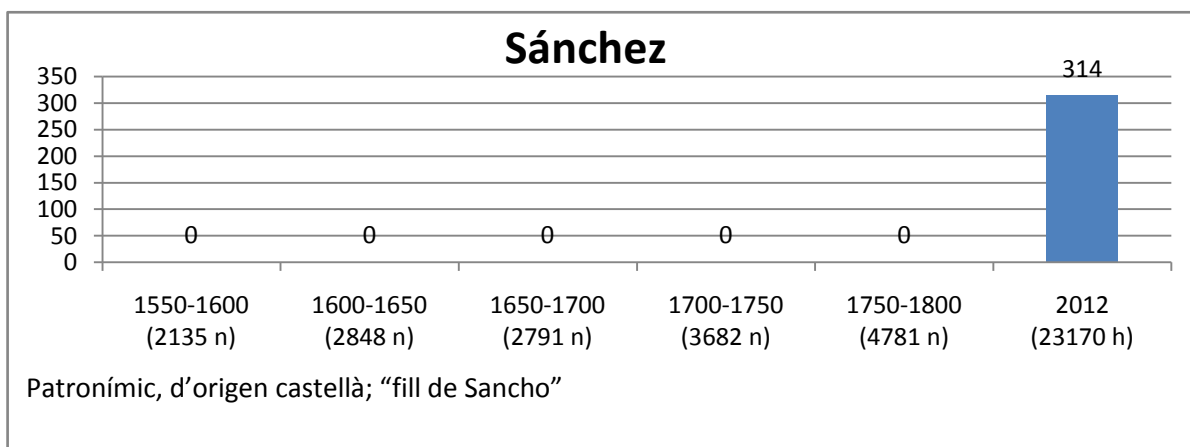
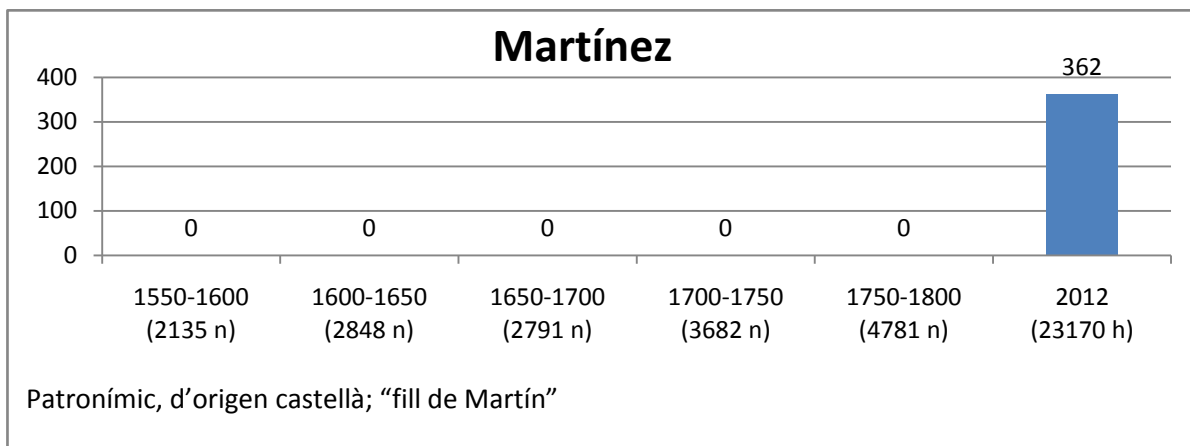
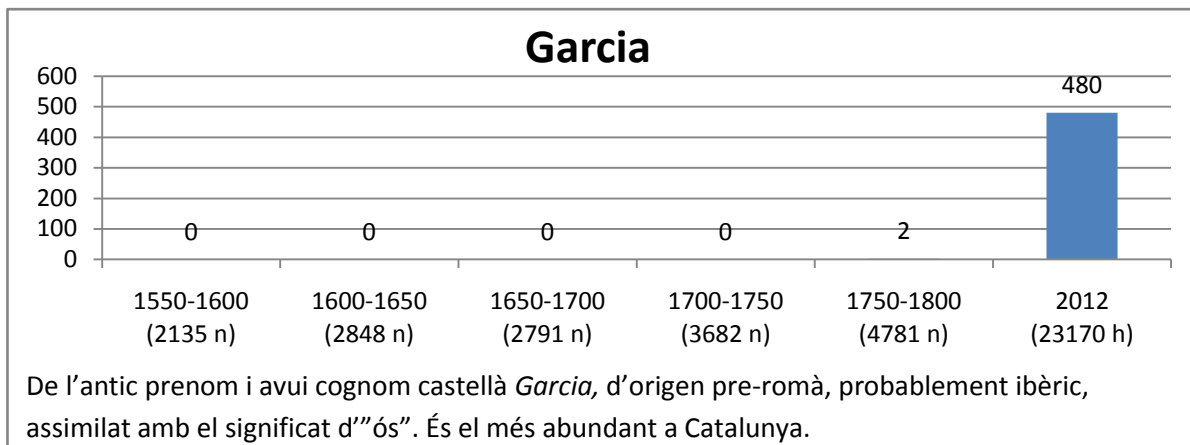

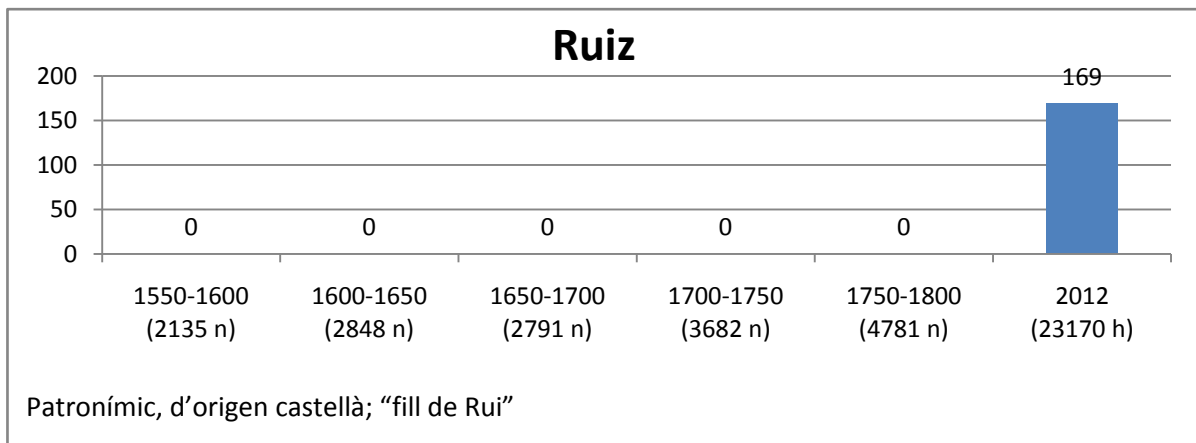
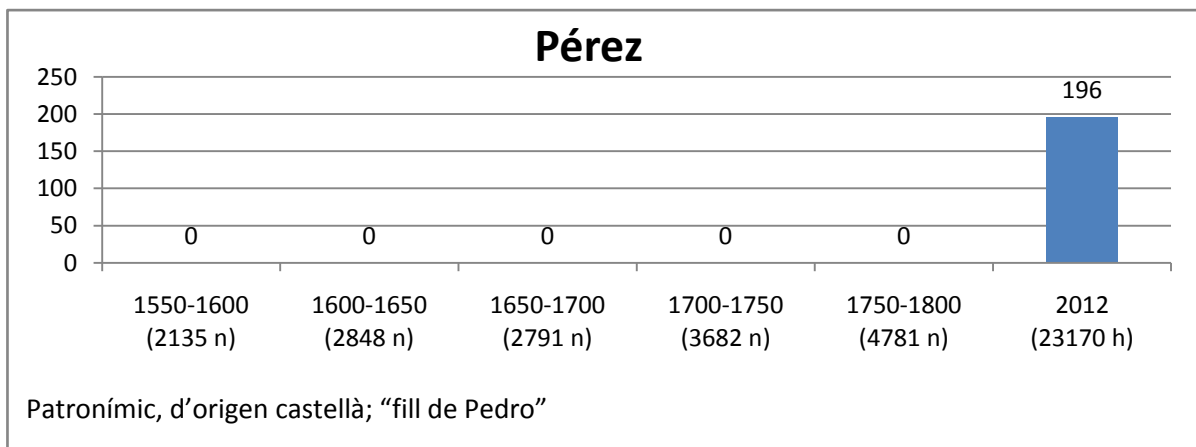
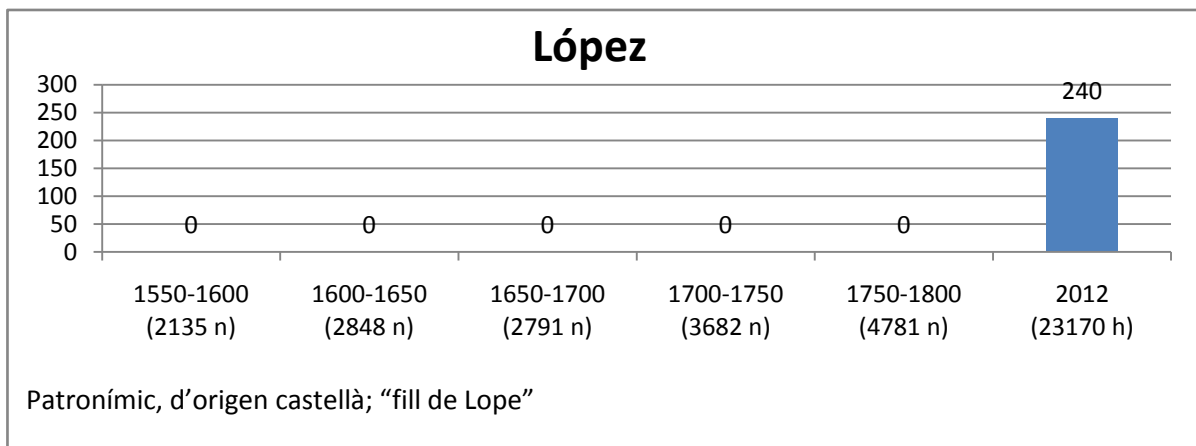
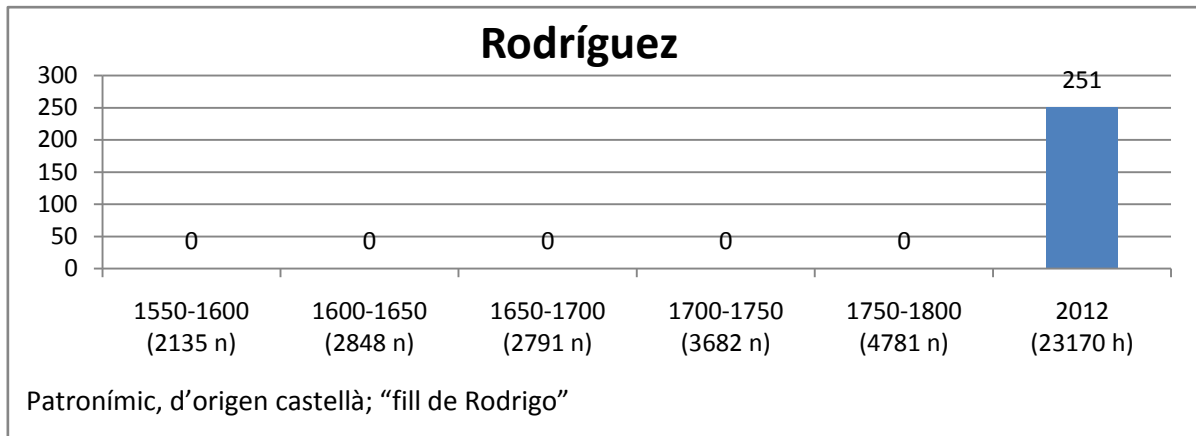

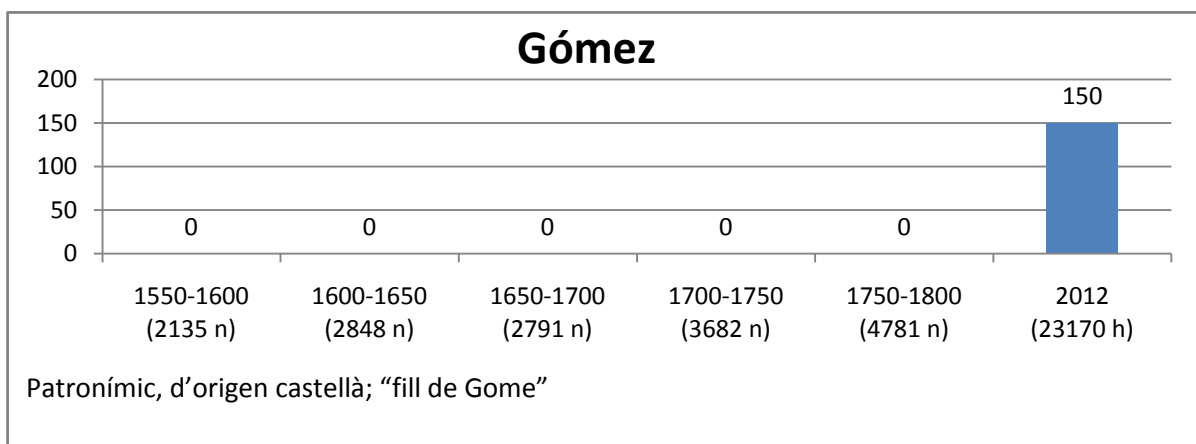
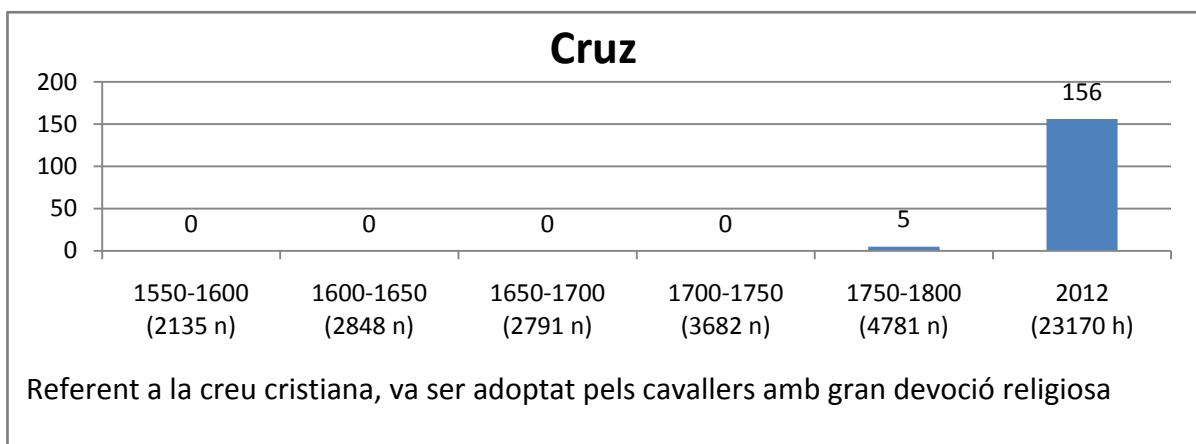
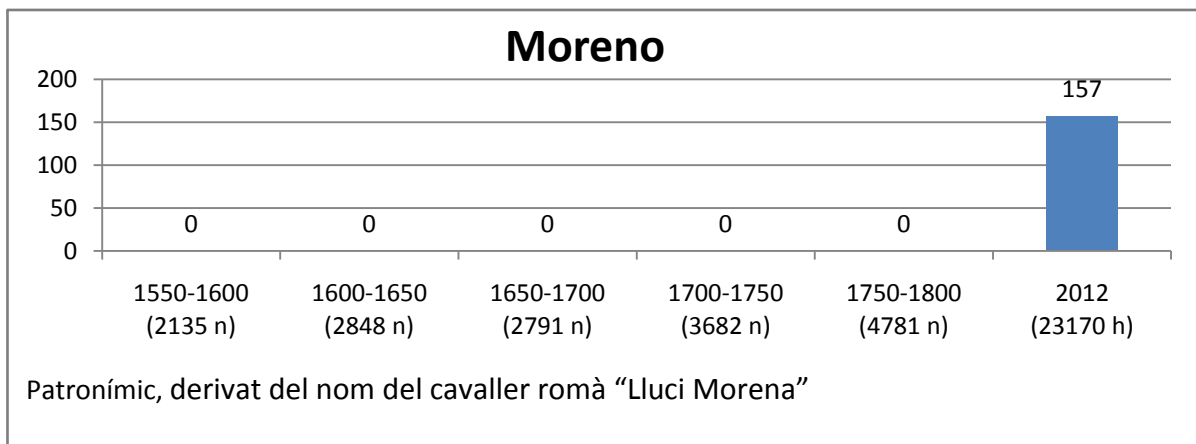
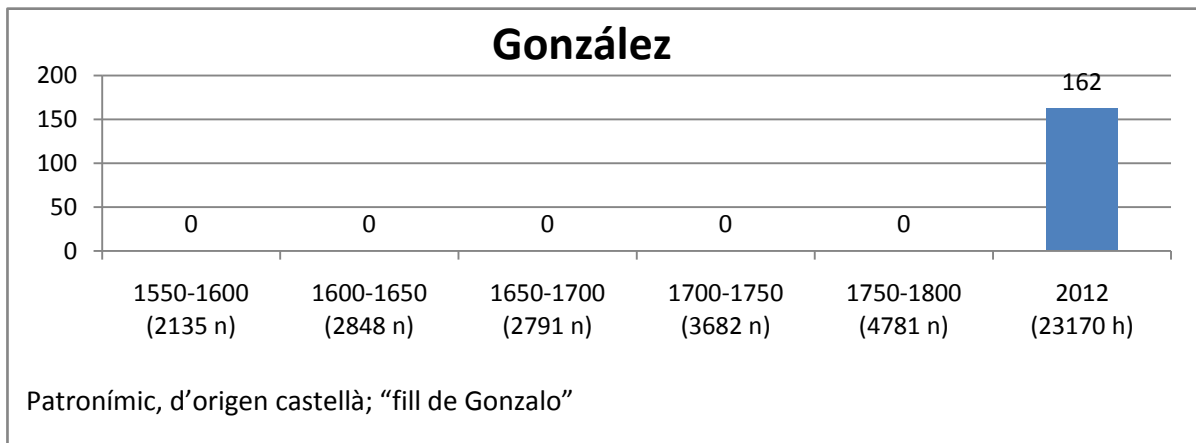

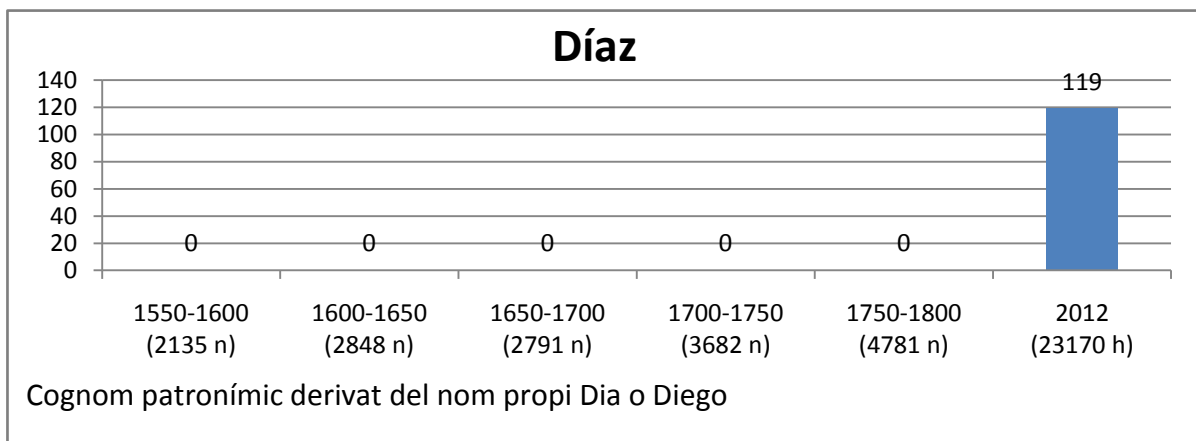
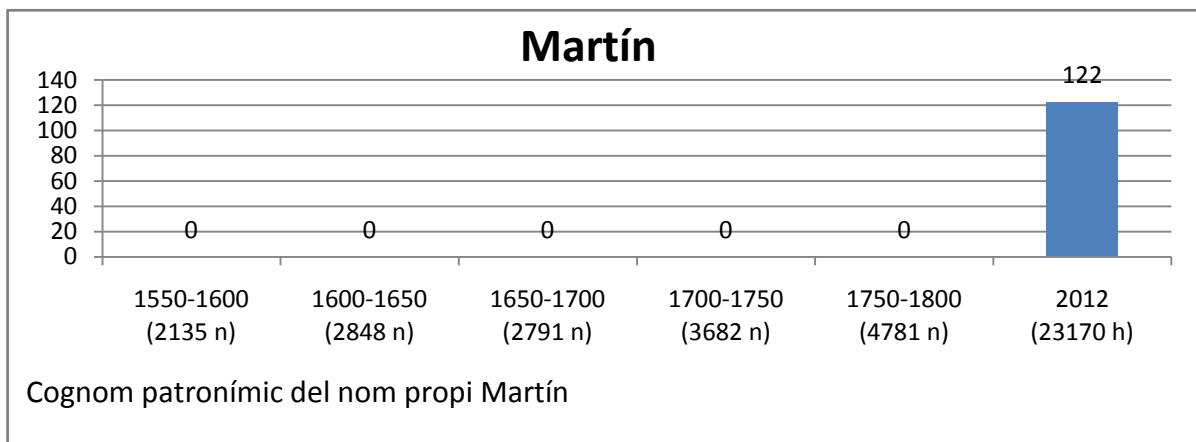
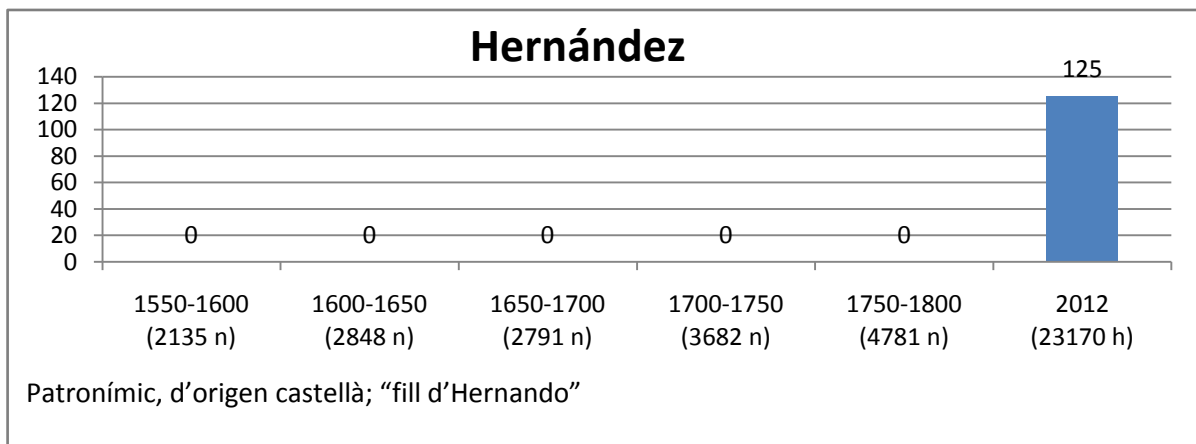
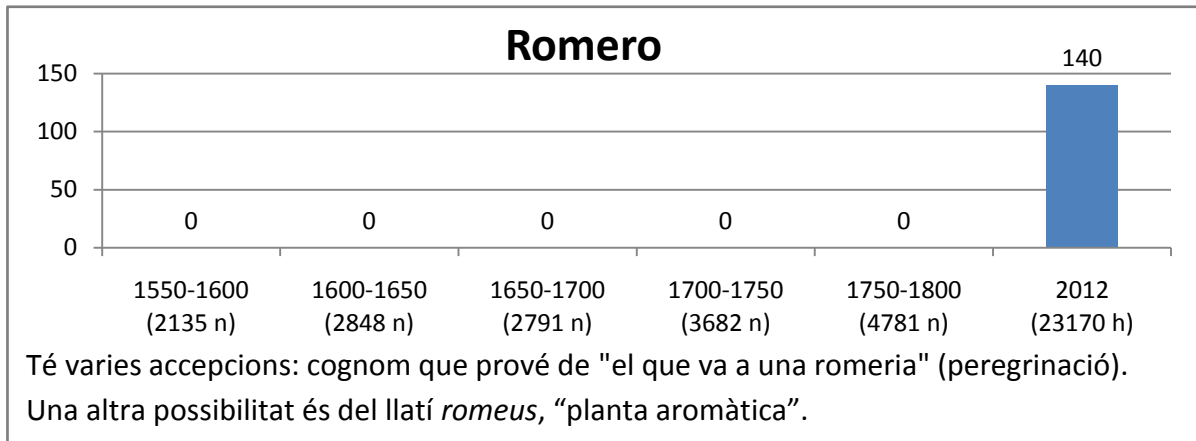

Aquestes gràfiques mostren diverses conclusions: la primera i més important seria la inexistència de cognoms de procedència catalana en els 20 més comuns de Palafrugell l'any 2012 amb l'excepció de *Ferrer*, que se situa en el nombre 17. Aquest fet pot ser causat per diferents motius, però el principal seria la influència dels cognoms castellans com a conseqüència de l'onada migratòria andalusa durant els anys 60. Catalunya va passar de 3.200.000 habitants el 1950 a gairebé 5.700.000 el 1975, amb un augment de la població del 75% i, en concret, només en el període 1962-1965 van arribar-hi 415.000 persones procedents de la resta de l'Estat espanyol. Això va fer que l'ordre dels cognoms més abundants canviés radicalment, ja que fins l'any 1800 la quantitat de cognoms de procedència castellana era mínima (només el cognom *Garcia* existia abans del segle XIX, i la seva extensió a Palafrugell era molt petita, ja que només trobem dos persones amb aquest cognom). Un altre fet destacat és que la majoria d'aquests cognoms castellans, són provinents del nom del pare, ja que presenten la sufixació *-ez*. No és estrany però, ja que a l'estat espanyol els cognoms més abundants també presenten aquesta característica. També es destacable el fet de que cognoms com *Prats*, *Marquès* o *Deulofeu*, que des del segle XVI fins al XIX havien tingut un nombre destacat de persones que el posseïen, el 2012 el seu nombre en relació al del total d'habitants ha baixat en picat. Aquest fenomen pot venir donat ja sigui per l'emigració de catalans que es van exiliar durant la guerra civil o bé pel fet de la menor natalitat de les famílies de cognoms catalans en comparació amb les de cognoms castellans.

Hi ha també un altre mena de cognoms, que són els que el van augmentant de nombre al llarg dels anys, fins arribar a l'època actual, on cauen en picat o directament desapareixen. Aquest és el cas de cognoms com *Gallart*, *Avellí*, *Corredor*, *Salamó*, *Llabià*, *Reixach*, *Tauler*. En cap cas trobem un cognom català que hagi augmentat en percentatge respecte als habitants del moment. És una dada important que reflexa l'actual estat de Palafrugell respecte la situació de fa 2 o 3 segles.

7. CLASSIFICACIÓ DELS COGNOMS PALAFRUGELLENCS SEGONS L'ORIGEN DEL SIGNIFICAT

En aquest apartat, es realitza un anàlisi qualitatiu de les dades, agrupant-les segons la classificació esmentada als apartats 2 i 3.

Cognoms provinents del pare: Galí, Miquel, Silvestre, Andreu, Pasqual, Esteve/Esteva, Ferran, Salamó, Miró, Galceran, Jofra, Perich, Reixach, Dalmau, Guilló, Domènech, Martí, Garcia, Martínez, Sánchez, Fernández, Rodríguez, López, Pérez, Ruíz, González, Gómez, Hernández, Martín, Díaz, Muñoz, Jiménez, Ortega, Ramírez, Morales, Ristol, Geli.

Molts d'aquests provenen de cognoms germànics o llatins, els quals en el seu origen significaven un lloc o una característica personal. Tanmateix quan van passar al català ja s'usaven com a cognom d'un individu.

- **Cognoms provinents de noms de lloc d'origen o de residència:** Prats, Serra, Riera, Girona, Frigola, Codina, Carreras, Mascort, Avellí, Castelló, Boera, Puig, Savalls, Barceló, Pou, Pla, Pi, Català, Sagrera, Torres, Vila, Navarro.
- **Cognoms provinents d'ofici, càrrec o dignitat:** Marquès, Ferrer, Capellà, Reig, Batllia, Pagès, Tauler, Rigau, Corredor, Llibert, Tauler.
- **Cognoms referents a circumstàncies del naixement o a consagracions, benediccions o auguris:** Deulofeu, Bofill, Cruz.
- **Cognoms provinents de sobrenoms i malnoms:** Roig, Vergonyós, Servià, Poch, Grassot, Bonet, Gallart, Bou, Fina, Olivós, Moreno, Romero, Cano, Llabià.
- **Cognoms d'origen desconegut o incert:** Caixa, Peya, Amir, Ortiz, Padilla.

Veient aquesta classificació, es pot observar que el grup de cognoms provinents del pare és el més extens. Això ve donat probablement perquè molts d'ells són castellans, i com ja s'ha dit abans, molt d'aquests cognoms acaben amb el sufix *-ez*, que significa "fill de". Aquest resultat també s'explica perquè molts cognoms tenen origen estranger, i en la seva llengua designen una característica de l'individu que el va portar originàriament. Quan passen al català, ja tenen significació de cognom, ja que s'han transformat i per tan ja se'ls ha de classificar com a provinents del nom del pare.

Es pot observar que els cognoms més freqüents de procedència catalana són procedents del lloc d'origen o de propietat, a diferència dels castellans.

8. ANÀLISI COMPARATIU DELS PRINCIPALS COGNOMS ACTUALS A NIVELL MUNICIPAL, COMARCAL, PROVINCIAL I AUTONÒMIC

Aquest anàlisi es basa en les dades d'enguany del padró municipal i en les de l'IDESCAT a nivell comarcal, provincial i de tota Catalunya . Els ‰ estan calculats sobre el total de la població de cada àmbit.

	PALAFRUGELL			BAIX EMPORDÀ			PROV. GIRONA			CATALUNYA		
	1r Cognom	Núm.	‰	1r Cognom	Núm.	‰	1r Cognom	Núm.	‰	1r Cognom	Núm.	‰
1	GARCIA	480	20,72	GARCIA	2.505	18,65	GARCIA	12.378	16,17	GARCIA	170.913	22,50
2	MARTINEZ	362	15,62	MARTINEZ	1.787	13,30	MARTINEZ	8.523	11,13	MARTINEZ	119.341	15,71
3	SANCHEZ	314	13,55	SANCHEZ	1.604	11,94	LOPEZ	7.987	10,43	LOPEZ	114.606	15,09
4	FERNANDEZ	284	12,26	FERNANDEZ	1.478	11,00	RODRIGUEZ	8.205	10,72	SANCHEZ	103.260	13,59
5	RODRIGUEZ	251	10,83	LOPEZ	1.421	10,58	SANCHEZ	7.776	10,16	RODRIGUEZ	100.237	13,20
6	LOPEZ	240	10,36	RODRIGUEZ	1.462	10,88	FERNANDEZ	7.754	10,13	FERNANDEZ	97.699	12,86
7	PEREZ	196	8,46	PEREZ	1.226	9,13	GONZALEZ	6.923	9,04	PEREZ	92.937	12,23
8	RUIZ	169	7,29	GONZALEZ	1.060	7,89	PEREZ	7.061	9,22	GONZALEZ	91.684	12,07
9	GONZALEZ	162	6,99	RUIZ	899	6,69	VILA	4.078	5,33	GOMEZ	56.624	7,45
10	MORENO	157	6,78	GOMEZ	765	5,70	GOMEZ	3.997	5,22	RUIZ	50.240	6,61
11	CRUZ	156	6,73	MORENO	777	5,78	RUIZ	3.952	5,16	MARTIN	45.985	6,05
12	GOMEZ	150	6,47	MUÑOZ	629	4,68	MORENO	3.829	5,00	JIMENEZ	44.793	5,90
13	ROMERO	140	6,04	MARTIN	629	4,68	MARTIN	3.596	4,70	MORENO	42.665	5,62
14	HERNANDEZ	125	5,39	FERRER	631	4,70	JIMENEZ	3.352	4,38	HERNANDEZ	38.546	5,07
15	MARTIN	122	5,27	HERNANDEZ	560	4,17	MUÑOZ	3.280	4,28	MUÑOZ	38.371	5,05
16	DIAZ	119	5,14	JIMENEZ	506	3,77	HERNANDEZ	3.015	3,94	DIAZ	35.135	4,63
17	FERRER	119	5,14	VILA	546	4,06	SERRA	2.894	3,78	ROMERO	28.923	3,81
18	MUÑOZ	99	4,27	DIAZ	533	3,97	DIAZ	2.687	3,51	NAVARRO	28.415	3,74
19	JIMENEZ	95	4,10	ROMERO	496	3,69	PUIG	2.483	3,24	TORRES	26.922	3,54
20	TORRES	95	4,10	PUIG	501	3,73	SOLER	2.482	3,24	ALVAREZ	26.655	3,51
21	VILA	63	2,72	TORRES	462	3,44	ROMERO	2.367	3,09	GUTIERREZ	20.233	2,66
22	NAVARRO	61	2,63	NAVARRO	387	2,88	FERRER	2.313	3,02	MOLINA	19.769	2,60
23	MARTI	59	2,55	MARTI	394	2,93	BOSCH	2.263	2,96	SERRANO	18.814	2,48
24	BOFILL	58	2,50	SERRA	393	2,93	COSTA	2.189	2,86	RAMIREZ	18.431	2,43
25	ORTIZ	57	2,46	CRUZ	357	2,66	FONT	2.204	2,88	GIL	18.321	2,41
26	ORTEGA	56	2,42	VIDAL	331	2,46	TORRES	2.165	2,83	VILA	18.132	2,39
27	RAMIREZ	56	2,42	FONT	363	2,70	SALA	2.064	2,70	VIDAL	17.066	2,25
28	MORALES	51	2,20	PAGES	346	2,58	PUJOL	2.000	2,61	RAMOS	17.028	2,24
29	CANO	48	2,07	COLL	313	2,33	COLL	1.972	2,58	MORALES	16.753	2,21
30	PADILLA	48	2,07	RAMIREZ	324	2,41	VIDAL	1.905	2,49	MARIN	16.705	2,20
31	RIBAS	48	2,07	ALVAREZ	261	1,94	ALVAREZ	1.712	2,24	ORTIZ	16.010	2,11
32	SERRA	48	2,07	SALA	290	2,16	MARTI	1.811	2,37	SERRA	16.405	2,16
33	ALVAREZ	47	2,03	FIGUERAS	304	2,26	ROCA	1.702	2,22	MARTI	16.292	2,14
34	PUIG	47	2,03	ORTIZ	254	1,89	NAVARRO	1.597	2,09	GIMENEZ	15.230	2,00
35	PAGES	46	1,99	SOLER	261	1,94	PAGES	1.678	2,19	ORTEGA	15.665	2,06
36	SERRANO	46	1,99	RIBAS	253	1,88	RAMIREZ	1.589	2,08	FERRER	15.745	2,07
37	FRIGOLA	45	1,94	COSTA	259	1,93	MOLINA	1.524	1,99	ALONSO	15.390	2,03
38	MOLINA	45	1,94	BOSCH	257	1,91	GUTIERREZ	1.487	1,94	SOLER	15.251	2,01
39	VARGAS	45	1,94	GUERRERO	267	1,99	RAMOS	1.479	1,93	DOMINGUEZ	14.907	1,96
40	REYES	44	1,90	SERRANO	254	1,89	RIERA	1.493	1,95	RUBIO	14.916	1,96
41	RUEDA	44	1,90	CORTES	250	1,86	SERRANO	1.460	1,91	DELGADO	14.260	1,88

42	CASAS	43	1,86	ORTEGA	254	1,89	RIBAS	1.485	1,94	PUIG	14.505	1,91
43	VENTURA	43	1,86	RAMOS	217	1,62	PLANAS	1.443	1,89	VAZQUEZ	13.901	1,83
43	DURAN	42	1,81	PUJOL	256	1,91	ROURA	1.316	1,72	CASTILLO	13.606	1,79
45	BLANCO	41	1,77	MOLINA	234	1,74	ORTEGA	1.339	1,75	CORTES	13.723	1,81
46	FONT	41	1,77	MORALES	253	1,88	CARRERAS	1.376	1,80	CASTRO	13.592	1,79
47	GUERRERO	41	1,77	CARMONA	209	1,56	ORTIZ	1.295	1,69	ROCA	13.539	1,78
48	GIL	40	1,73	CANO	241	1,79	TORRENT	1.306	1,71	FLORES	12.801	1,69
49	ROS	40	1,73	MARIN	239	1,78	DURAN	1.340	1,75	CANO	12.295	1,62
50	SALA	40	1,73	DURAN	211	1,57	CORTES	1.294	1,69	MEDINA	11.706	1,54

En aquesta taula es pot observar com els cognoms es van diferenciant més a mesura que el nivell és més gran. El Baix Empordà té 11 cognoms diferents dels 50 més comuns a Palafrugell; Girona en té 14 i Catalunya 16. Tot i això, es pot observar que en aquests 50 primers cognoms de cada nivell, a Palafrugell n'hi ha 14 de procedència catalana, al Baix Empordà n'hi ha 17, a Girona 23 i a Catalunya tan sols 9. L'explicació de que a la província de Girona el nombre d'aquests cognoms sigui més elevat és perquè als pobles i ciutats de més al nord, la quantitat de cognoms castellans és menor, ja que molta gent té les seves arrels en masos muntanyencs del Prepirineu. A més a més, hi ha una major varietat de cognoms, ja que el % del cognom més comú, *Garcia*, és inferior a la resta dels nivells. És important observar la petita xifra de cognoms d'origen català a Catalunya. Això té molt a veure amb el cinturó industrial als afores de Barcelona, on hi ha una gran quantitat de cognoms d'origen castellà, ja que molta de l'onada migratòria anteriorment mencionada es va instal·lar als voltants de Barcelona per buscar feina a les fàbriques.

Referent a la qüestió de Palafrugell comparació a la comarca en general, s'observa que la nostra vila té un percentatge més elevat de cognoms d'origen castellà que la mitjana dels pobles baix empordanesos, possiblement a causa de la grandària del municipi respecte la resta.

Tot i aquestes diferències, podem veure que els dos primers cognoms són els mateixos a tots els nivells, i els 6 primers també són els mateixos però en un ordre diferent. També és interessant veure que tots ells són de procedència castellana.

9. ENTREVISTA A JORDI CAMA RIVAS

Jordi Cama Rivas (Palafrugell 1937) ha dedicat aquests últims anys a l'estudi dels llibres de baptismes, de matrimonis i de defuncions tant de Palafrugell com de les parròquies dels voltants. Les dades recollides d'aquests llibres així com d'altres documents, l'han portat a recopilar de manera minuciosa i exhaustiva totes les dades necessàries per elaborar una completa base de dades de tots els habitants de Palafrugell a partir de finals del segle XV. En aquests moments aquesta base de dades és consultable al web de l'Ajuntament de Palafrugell. Ell continua actualment la seva recerca.

1. Com es va iniciar amb la genealogia i per què?

Vaig començar fa uns deu anys a interessar-me pels meu orígens.

2. Quina influència ha tingut per a l'estudi de la genealogia els canvis en les estructures de les famílies? (separacions, divorcis, canvis de cognoms...)

A vegades aquests canvis compliquen la confecció dels arbres genealògics.

3. Els mormons tenen una gran quantitat d'informació sobre la procedència dels cognoms d'arreu del món. És fiable aquesta informació?

No hi ha dubte de què representen una bona ajuda, encara que la informació és incompleta i conté molts errors de transcripció.

4. Quins estudis et preparen per l'estudi d'aquest tema?

La majoria de gent que s'interessa per la genealogia és autodidacta, però els estudis de paleografia, de llatí i fins i tot d'història i d'heràldica poden servir d'ajuda.

5. Quines són les principals fonts d'informació en la recerca genealògica?

Els llibres parroquials, solen ser la base de la informació, però també fan favor documents com: capítols matrimonials, testaments, escriptures de compravenda, capbreus, així com la web dels mormons, la de La Societat Catalana de Genealogia, la del Geneanet, la del Portal Bohigas, l'Ancestry.com, etcètera. Totes accessibles per Internet.

6. Per treballar amb aquesta informació, és preferible fer-ho manualment o informàticament?

Tant la informàtica, com la fotografia digital dels documents, han revolucionat els estudis genealògics. Gent com Fernando Viader, que han deixat importants treballs de genealogia, treballaven manualment i necessitaven anys per fer la feina que ara es pot fer en quatre dies.

7. Quines eines informàtiques són les més utilitzades en aquests estudis?

Hi ha infinitat de programes per confeccionar arbres genealògics, tan els que es poden baixar gratis en el familysearch.org dels mormons, com altres com el Family Tree Builder que, després d'un període de prova, s'han de pagar.

8. Creu que el tipus de cognoms que hi ha actualment a Palafrugell són molt diferents a fa dos segles? A què creu que és degut?

Encara que hi ha molts cognoms que ja existien abans, n'hi ha molts més de nous que corresponen tant a la gent que ha vingut per guanyar-se la vida, com a altres que s'hi han anat aposentant, per mirar de tenir una millor qualitat de vida.

9. Què es necessita per tenir el títol de genealogista?

Una de les proves que s'exigeixen en els estudis de la Universitat es que preparis una arbre genealògic de la teva família que compregui cinc o sis generacions. En canvi, hi ha molts afeccionats que han confeccionat arbres genealògics complerts de 14 o 15 generacions, però que mai no han demanat ni obtingut cap títol.

10. Per què és important la genealogia per la societat avui en dia?

La genealogia és pot considerar una branca de la història, que a més de servir per reafirmar la teva identitat, ajuda a resoldre problemes d'herència i també, en alguns països, a obtenir una nacionalitat determinada, basada en l'origen dels avantpassats. En algunes ocasions pot servir, fins i tot, per investigar problemes de salut.

11. Per què pensa vostè, en general, que la gent està tan inclinada a buscar els seus ancestres, a voler saber sobre els seus desconeguts rebesavis, si, de fet, tot això no canvia la nostra vida quotidiana? Quin canvi hi hauria en les seves vides quan descobreixen que descendeixen d'una certa persona i no d'una altra?

És una satisfacció íntima; a tothom li agrada saber d'on ve i que feien els seus avantpassats. Tot i això, no hi sol haver gaire sorpreses. La majoria de catalans tenim un origen pagès i molt pocs poden presumir de ser descendents de ciutadans honorats, de donzells o de rics mercaders.

12. Ha influït l'estudi de la genealogia en la seva vida?

Sí. M'ha ocupat moltes hores, mentre ampliava coneixements, però, sobretot ,m'ha ajudat a entendre la sort que hem fet de viure ara i no en altres temps reculats, quan tothom patia trenta vegades més, la vida era molt curta i es tenia encara més sovint a l'encant.

13. Quins consells i recomanacions voldria donar per a les persones que s'inicien en la recerca familiar o Genealogia?

Que comencin a recopilar dades a partir de les persones grans de la seva família, que encara tinguin el cap clar i que revisin els documents que puguin haver quedat a casa seva. A partir d'aquest inici es pot continuar cap endavant.

10. CONCLUSIONS

Durant el desenvolupament d'aquest treball, he anat traient unes conclusions sobre les hipòtesis que vaig plantejar en un principi. Una vegada acabant el treball, crec que les qüestions que em plantejava s'han pogut respondre satisfactòriament, encara que algunes amb més dificultat que altres.

Per una banda, vaig plantejar la hipòtesi on deia que l'onada migratòria del segle XX i XXI va fer que els cognoms palafrugellencs canviessin considerablement. Seguint les gràfiques que mostren l'evolució dels cognoms més quantitativament de cada època, s'ha pogut verificar la hipòtesi. La immigració espanyola, especialment de la regió andalusa, va ser un factor decisiu alhora d'observar la riquesa dels diferents cognoms de Palafrugell. Va ser a conseqüència d'aquesta, que la població de la vila va patir un canvi en l'abundància de cognoms d'aquest origen, de manera que van passar a ser els d'origen castellà els primers de la llista. La immigració d'altres països, com Marroc, Romania o països sud-americans, també comencen a tenir una influència important, però el seu nivell encara és molt inferior al de la immigració andalusa dels anys 60. Aquesta última, ha anat en augment durant els últims anys a causa de la descendència d'aquestes famílies, que ja formen part del poble palafrugellenc.

Una altra hipòtesi que vaig plantejar va ser que la majoria de cognoms de Palafrugell tenien el seu origen en noms d'oficis, llocs o característiques personals. Haig de dir que cap d'aquests orígens és el més comú a Palafrugell. A partir de la classificació que planteja Francesc de Borja Moll, he ordenat els cognoms més comuns del nostre poble, i he pogut observar que actualment, són els que provenen del nom del pare els més abundants entre els habitants. La causa d'això, ja esmentada en l'apartat de la classificació, va molt lligada a l'anterior hipòtesi, ja que molts cognoms que estan dintre aquesta categoria són d'origen castellà, i per tan provenen dels immigrants espanyols. En canvi, si ens fixem en l'època que va del s. XVI al s. XIX, trobem que l'origen és molt més divers: els orígens dels cognoms més comuns es divideixen en llocs de residència, sobrenoms i oficis en parts més o menys semblants.

L'última hipòtesi plantejada diu que els cognoms més habituals a Palafrugell tenen unes freqüències semblants a les que presenten els cognoms més comuns a Catalunya, Girona i el Baix Empordà. El fet és que a mesura que com més gran és el nivell, més diferències presenten amb els 50 cognoms més freqüents a Palafrugell. El fet és que,

com més gran és l'àmbit amb el que es compara, més diferències hi ha amb les freqüències dels 50 cognoms més trobats a Palafrugell. També es cert però, que el Baix Empordà i la província de Girona tenen més cognoms catalans que Palafrugell i Catalunya.

Un dels inconvenients més grans que he trobat a l'hora de fer aquest treball ha sigut la manca de fotos. És cert que abans de començar ja vaig intuir que seria complicat trobar fotos relacionades amb aquest tema, però el fet és que encara m'ha costat més del que m'imaginava. Gràcies al meu avi, que m'ha ajudat enormement en la recerca d'informació, he pogut trobar unes quantes fotos de documents de registres de baptismes antics. No obstant això, la quantitat de fotos que he trobat ha sigut mínima.

Un altre inconvenient ha sigut la inexistència de dades des de l'any 1800 fins ara. Donat que l'anàlisi de documents i registres és un procés llarg i feixuc que dura anys, fins ara només s'ha pogut fer l'escrutini fins l'any 1800. Actualment s'estan estudiant i recollint les dades, però la dificultat que té aquest procés és la manca de rigor que es tenia antigament. És per aquest motiu que he hagut d'acotar els períodes fins l'any 1800, ja que no es disposa d'informació més nova. El fet de que antigament no existissin els censos tampoc va ajudar, però els registres de naixement han sigut un bon substitutori.

A mesura que he anat fent el treball, se m'ha anat despertant un interès per la genealogia i temes relacionats amb aquesta. Si bé és cert que aquest tema s'està posant de moda, encara hi ha poca gent que es dediqui a buscar l'origen de la seva família. He pogut comprovar que la recol·lecta de dades és un procés molt més extens del que hom es pot pensar en un principi, i s'han de tenir uns coneixements bàsics per poder fer recerques genealògiques.

Finalment, m'agradaria fer un esment a tota la gent que es dedica a tasques com són el buidatge i la transcripció de dades antigues. Moltes d'aquestes persones fan aquesta feina sense ànim de lucre, sols pel fet de sentir la satisfacció íntima de fer allò que els agrada i per suposat, fer una aportació a la societat alhora de buscar quins són els seus orígens. A Palafrugell, es va inaugurar fa poc una eina a la web de l'ajuntament (<http://www.palafrugell.cat/portal/arxiu-municipal/genealogia.html>), que permet buscar de manera fàcil i senzilla qui van ser els nostres avantpassats a partir de les dades que s'han anat buidant fins ara. És per això que animo a tothom a entrar en aquest portal, buscar qui van ser els seus avantpassats i fer que la feina de molts no hagi sigut en va.

11. AGRAÏMENTS

En primer lloc, m'agradaria agrair a en Jordi Cama Rivas, el meu avi, tota la informació i l'ajuda que m'ha proporcionat per a realitzar el treball. La seva gran base de dades sobre la genealogia a Palafrugell és realment molt extensa, i ha sigut gràcies a aquesta que he pogut confeccionar el meu treball. També li vull donar les gràcies per l'ajuda en la bibliografia i tota mena de documents relacionats amb el tema.

En segon lloc agrair a les persones de l'Ajuntament de Palafrugell que m'han fet arribar les dades del padró actual que m'han permès fer les comparatives actualitzades.

També voldria donar les gràcies a la meva tutora de treball de recerca, la Fina Guillén, per l'orientació donada i la correcció de certs aspectes del treball.

Agraeixo també el suport donat per la família i amics, grans aportadors d'idees i d'ànims en moments que semblava que ja no en quedaven.

12. BIBLIOGRAFIA

- De Fluvià i Escorça, A. *A la recerca dels avantpassats*. Barcelona. Curial.1995
- Almerich, Ll. *Els cognoms catalans: origen i definició*. 4rta edició 1988. Barcelona. Milà. 1968
- Solís i Miranda, J.A. *Guia de todos los apellidos*. La Coruña. El arca de papel. 2000
- Bas i Vidal, J. *Els cognoms catalans i la seva història*. Barcelona. Cap Roig. 1988
- De Borja Moll, F. *Els llinatges catalans*. 2a edició 1982. Palma de Mallorca. Moll. 1959
- Albaigès, J.M. *El gran llibre dels cognoms catalans*. Barcelona. Edicions 62. 2005.
- Moreu-Rey, E. *Antroponímia. Història dels nostres prenomes, cognoms i renoms*. Barcelona. Publicacions Universitat de Barcelona. 1991
- Viader, F. *127 genealogies de Fernando Viader*. A cura de Ricard Garcia i Pere Gifre. Girona. CCG. 2004
- *Gran enciclopèdia catalana*. Vol 7. 2^a ed. Barcelona. Enciclopèdia Catalana, 1986-1989
- Turró, J ; Cama, J. *Dins la vila i fora muralles. Del 1300 al 1800*. Palafrugell. Diputació de Girona. 2009ç
- Salés, N. *Història de Catalunya. Els segles de la decadència*. Dirigit per Pierre Vilar. Vol IV. Barcelona. Edicions 62. 1989
- Fontana, J. *Història de Catalunya. La fi de l'antic règim i la industrialització*. Dirigit per Pierre Vilar. Vol V. Barcelona. Edicions 62. 1989
- <http://ca.wikipedia.org/wiki/Cognom> (consulta 18/07/2012)
- <http://www.scgenealogia.org/articles/occitans.htm> (consulta 19/09/2012)
- <http://www.scgenealogia.org/articles/relliscades.htm> (consulta 20/09/2012)
- <http://www.scgenealogia.org/catalunya/investigar.htm> (consulta 25/10/2012)
- <http://www.scgenealogia.org/articles/cognoms.htm> (consulta 20/09/2012)
- <http://www.scgenealogia.org/catalunya/histapellidos.htm> (consulta 21/09/2012)
- <http://www.idescat.cat/cognoms/> (consulta 1/11/2012)
- <http://www.palafrugell.cat/portal/arxiu-municipal/genealogia.html> (consulta 13/11/12).

13. ANNEXES

ANNEX 1: Article del diari **Avui** sobre la recerca genealògica

AVUI
DISSABTE, 19 D'AGOST DEL 2006

TANTXTANT

Emili Valdero
Professor de la UB

A la recerca dels orígens

El creixent interès per conèixer els propis orígens i avantpassats s'està convertint en un gran negoci. La genealogia que utilitza la genètica de manera comercial és una disciplina molt recent, iniciada al Regne Unit i als EUA el 2001. L'empresa Oxford Ancestors, líder mundial del sector, ofereix serveis d'anàlisi d'ADN basats en tecnologia mitocondrial molt avançada que permeten situar una persona dins d'una línia evolutiva de parentiu fins a 50.000 anys enrere pel mòdic preu de 350 euros. El president i fundador de l'empresa, Bryan Sykes, catedràtic de genètica humana de la Universitat d'Oxford, va extreure mostres d'ADN del cos momificat d'un home congelat de 5.300 anys d'antiguitat descobert als Alps el 1991 i que va ser batejat amb el nom d'Ötzi. Sykes va localitzar quatre descendents de l'Ötzi al Regne Unit. Entre d'altres coses sorprenents, la companyia assegura que hi ha 17 milions de persones a Àsia que comparteixen algun patró genètic amb Genguis Khan, el mític emperador dels mongols. Per poder satisfer la demanda de recerca d'avantpassats, la Sorenson Molecular Genealogy Foundation està construint una base de dades amb més de 60.000 mostres d'ADN obtingudes de voluntaris en més de 100 països. Això ha permès d'establir uns 15.000 perfils genètics lligats a uns 550.000 possibles avantpassats. La iniciativa més ambiciosa en aquest camp és la del Projecte Genogràfic de la National Geographic Society, que ha recopilat més de 100.000 mostres d'ADN per tot el món, majoritàriament entre comunitats indígenes, i que permetrà conèixer la història genètica i migratòria de l'espècie humana.

ANNEX 2: Article de la **Revista de Girona** sobre la iniciació en la recerca genealògica

història

I ELS BESAVIS, D'ON EREN?

APUNTS PER A GENEALOGISTES GIRONINS

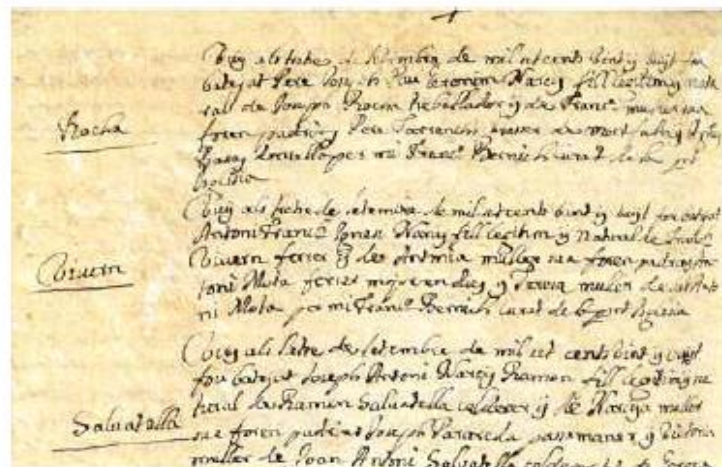
Fa vint anys, quan vaig començar a fer recerques absolutament *amateurs* sobre els meus avantpassats escampats per les comarques de Girona, es va imposar immediatament la consulta als fons de l'Arxiu Diocesà. Va ser un procés iniciàtic a tot un univers de llibres parroquials –baptismes, confirmacions, matrimonis, òbits– i d'altres materials, pacientment ordenats pel Dr. Josep M. Marquès, fins a aconseguir dominar la misteriosa màquina lectora de microfilms. Érem pocs, pacients i pobres en recursos. Per als genealogistes gironins –aficionats o no– les coses han canviat molt des de llavors.

DANI VIVERN > TEXT
EDUARD PUNSET > FOTOS

No, això ho trobareu al Seminari de Girona, a l'Arxiu Diocesà. Els llibres parroquials els tenim dipositats allà, i microfilmats». Aquesta era la frase més habitual que rebies per resposta quan trucaves a una rectoria de la diòcesi de Girona per sol·licitar permís per fer-hi una consulta genealògica. Es notava que els rectors estaven una mica tips d'aquell *in crescendo* de trucades i visites de gent de les comarques i de fora, a la recerca dels seus avantpassats. Alguns mossens em van explicar –un cop vist que jo no semblava perillós– que s'havien trobat els llibres parroquials amb fulls arrencats per algun consultant desaprensiu.

La fal·lera per conèixer el propi passat s'havia despertat, i ja no era cosa de

>> Detall d'un dels llibres de baptisme de la parròquia de Sant Feliu (Girona), corresponent a l'any 1728. Des d'ara, els llibres sacramentals de la diòcesi es poden consultar així per Internet.

quatre jubilats. La biblioteca de l'Arxiu Diocesà de Girona (ADG) rebia més i més visitants, i la màquina de microfilms ja s'havia fet gairebé inaccessible, perquè les nombroses sol·licituds per usar-la obligaven a demanar hora amb setmanes d'antelació.

Però no acabaven aquí les dificultats dels que, com jo, anàvem adquirint sobre el terreny els trucs i estratègies

La Societat Genealògica d'Utah va microfilmear els més de 5.000 llibres parroquials gironins

>> *Curset de genealogia al Consell Comarcal del Baix Empordà.*

de localització de remots rebesavis. Ben aviat vam constatar que hi havia parròquies molt importants, com la de Sant Pere a Figueres, els llibres de les quals havien desaparegut, o havien estat cremats o robats, durant la Guerra Civil o en altres tragèdies prèvies.

Hi havia una alternativa, molt complicada: l'Arxiu Històric de Sant Josep. Allà, entre milers de volums de dimensions que al principi em van semblar descomunals i que encara m'ho semblen, hi podia haver registres notarial dels meus avantpassats figuerencs. Però per quin notari de les desenes que hi havia hagut a Figueres i voltants entre 1650 i 1720 havia de començar? Una acotació més o menys encertada dels anys entre els quals callia buscar, afegida a la sort del principiant, van fer possible trobar, indexat, el cognom *Vivern* ja en el segon volum que vaig obrir. Recordo que el personal de l'Arxiu Històric se'n feia creus.

Genealogia electrònica

L'aparició d'Internet va descobrir un increïble univers de possibilitats per als que ja havíem esgotat -aparentment- totes les possibilitats del paper i del microfilm. No ens resignàvem a veure els buits del nostre arbre genealògic sense fer alguna provatura amb aquella eina que prometia contenir-ho tot. Les primeres passes a cegues pel

web van demostrar un fet previsible: al Regne Unit, a França i als EUA estaven a anys llum de nosaltres en el terreny de la genealogia. Ja tenien bases de dades per comtats, per departaments, llistes de militars, d'ingressos a hospitals, d'immigrants consultables per any, cognoms, país d'origen, vaixell d'arribada...

Aquí a Girona no estàvem tan bé, però es pot dir que havíem tingut sort: per iniciativa del Dr. Marquès, la Societat Genealògica d'Utah (SGU), amb seu a Salt Lake City (EUA), ja havia microfilm, entre 1981 i 1983, els més de 5.000 llibres parroquials dipositats: en total, unes 800.000 pàgines. El 2002, amb el suport de la Diputació de Girona, es va editar un CD-ROM titulat *ADG, Repertori general*, que contenia 260.000 resums d'actes, equivalents a unes 25.000 pàgines, entre les quals hi havia les dispenses matrimonials. Aquest important volum d'informació, recopilat pel mateix Dr. Marquès i digitalitzat per Pere Trijueque, ben aviat

**Al web dels mormons
www.familysearch.org
s'hi poden fer
recerques per cognoms
a escala mundial**

va estar disponible al portal de l'ADG, <http://www.arxiuadg.org>, cosa que augurava un futur proper en què la majoria de llibres parroquials gironins es podrien llegir en format electrònic. Efectivament, fa pocs anys es va acordar que la Societat Genealògica d'Utah s'encarregués de digitalitzar els microfilms, i un cop això efectuat s'han passat a format PDF a Girona mateix. El total ocupa l'equivalent a 250 CD-ROM, i es pot visualitzar des de 2005 en els ordinadors -actualment, nou terminals de consulta- que l'ADG ha posat a disposició dels usuaris. Anna Bancells, llicenciada en història de l'art i en documentació que treballa a la biblioteca de l'ADG, ens explica que tot i l'increment d'ordinadors convé reservar hora per fer les consultes, atès l'elevat nombre d'usuaris de les comarques i de fora.

Però aquesta espera ja no té raó de ser. De fet, una part dels llibres sacramentals gironins i de molts altres llocs eren accessibles des de casa ja fa uns anys, al web www.familysearch.org, que en l'argot genealogista s'anomena «la pàgina dels mormons», perquè, com la SGU, és finançat i gestionat per aquest moviment religiós nord-americà. Encara hi manquen moltes parròquies del bisbat de Girona, i moltes estan en grafia castellanitzant, fruit de com estaven les coses en aquest país

història | ELS BESAVIS, D'ON EREN?

el 1981, però té l'avantatge que s'hi poden fer recerques per cognom a escala mundial, prescindint de la localització geogràfica, si convé, i es poden filtrar més endavant segons criteris cronològics, per països o per tipus de dades (matrimoni, bateig, etc.). Des de fa uns mesos, però, la diòcesi de Girona ha tingut la gran sort de figurar entre les cinc úniques de tot l'Estat que tenen tots els seus llibres sacramentals –o gairebé tots– consultables des de casa per Internet, en format d'imatge. És a dir, des d'ara ja podem veure des del nostre ordinador qualsevol pàgina de les que es van microfilmear en el seu moment, com si l'estiguéssim consultant en el llibre original. S'hi pot accedir des de l'adreça <http://pilot.familysearch.org/recordsearch/start.html#start>. Allà, des d'un mapa del món, podem escollir el país i la diòcesi que ens interessa. Un cop a la de Girona –si és aquesta la que volem– ens trobem un índex de les parròquies i, dins de cadascuna, els llibres existents. Només cal obrir el que ens interessi i anar passant pàgines.

Però no s'acaben aquí les meravelles de la genealogia electrònica: la premsa gironina digitalitzada, disponible a www.girona.cat/sgdap/cat/premsa.php#pandora, del Servei de Gestió Documental de l'Ajuntament de Girona, permet buscar qualsevol paraula –i, per tant, qualsevol cognom– en 1.240.105 pàgines corresponents a 18 publicacions, alguna de les quals es remunta a 1808. Això pot ajudar a localitzar persones en un moment i un municipi concrets del nostre territori.

La recerca a les guies telefòniques en línia de quasi tot el món facilita també la localització de cognoms gironins en els llocs més inesperats. Va ser per aquesta via que vaig trobar uns Vivern a Buenos Aires, a Curitiba i a Toronto, tots de la mateixa procedència, i amb els quals va resultar que comparim rebesavi per línia directa.

Altres bases de dades, com les de moltes societats genealògiques europees, espanyoles i catalanes (www.scgenealogia.org), són un bon recurs per trobar avantpassats vinguts de fora –sobretot del migdia francès, entre 1500 i 1650–, com és el meu cas i

el de molts altres gironins que ni s'ho imaginem.

La genealogia digital ha desenvolupat un format unificat d'arbre genealògic, el Gedcom, amb el qual es poden importar i exportar branques familiars i arbres complets a d'altres arbres existents, o incorporar-los a bases de dades que admeten el format Gedcom.

Genealogia genètica

Si tenim la mala sort de no disposar de cap pista més enllà dels nostres avis o si, simplement, ens pica la curiositat, podem encarregar una anàlisi d'ADN a través de National Geographic, de FamilyTree DNA o d'altres entitats nord-americanes i britàniques que ofereixen, amb més o menys detall en funció del preu que vulguem pagar, la possibilitat de conèixer la nostra pertinença a un o altre haplogrup. Els haplogrups confirmen la teoria genètica que postula Luigi Luca Cavalli-Sforza, segons la qual no existeixen races sinó adaptacions ràpides al mitjà, i que es corresponen *grosso modo* a unitats lingüístiques. El mètode d'obtenció d'ADN per fer aquestes anàlisis –un frotis a l'interior de la galta, absoluta-

ment indolor i que es fa l'usuari mateix– determina quantes mutacions acumulades porta el nostre cromosoma Y (línia paterna), i ens situa en un moment i un lloc de l'evolució humana, en alguns casos fins a temps remots. Per exemple, una anàlisi simple de 12 marcadors del cromosoma Y (DYS), conjuntament amb la determinació dels STR o microsatèl·lits (repeticions consecutives d'una mateixa seqüència d'ADN), indiquen sense error si la línia paterna d'una persona es remunta als celtes de Bretanya, per exemple, o a les tribus balcàniques de la darrera glaciació. Una anàlisi de 37 marcadors permet afinar si compartim els mateixos gens paterns amb un personatge que visqué durant el segle XI, el segle XIV o fins i tot més tard.

En el cas de les dones, que no tenen cromosoma Y, aquestes anàlisis es practiquen a partir d'una mostra d'ADN del pare, d'un germà o d'un oncle de la banda paterna.

També es pot sol·licitar una anàlisi de la línia materna, a partir de la mateixa mostra que hagi servit per determinar l'haplogrup patern.

El cost d'aquestes anàlisis, en cas que ho fem a través de National Geographic (www.nationalgeographic.com.es/genographic.htm), ajuda a finançar l'extracció d'ADN a individus d'ètnies remotes o de grups lingüístics en franca desaparició, per obtenir el mapa complet de l'evolució humana. En aquests moments, el mapa ja cobreix un percentatge molt important de mutacions i, per tant, de diferenciacions localitzables en el temps i en l'espai respecte als primers homínids.

Així, sabem que un 20% d'homes catalans pertany al subhaplogrup R1b1b2a1a2c, que està definit per la mutació R-M167/SRY2627. En llenguatge més planer: una cinquena part de catalans té una mutació que també es troba en menor percentatge entre els bascos i els gascons. Aquesta mutació ens diferencia una mica de l'haplogrup R1b, en què estem inclosos, i que correspon a totes les poblacions precèltiques de la zona atlàntica europea o AMH (*Atlantic Modal Haplotype*).

Dani Vivern és periodista.

La genealogia digital ha desenvolupat un format unificat d'arbre genealògic

